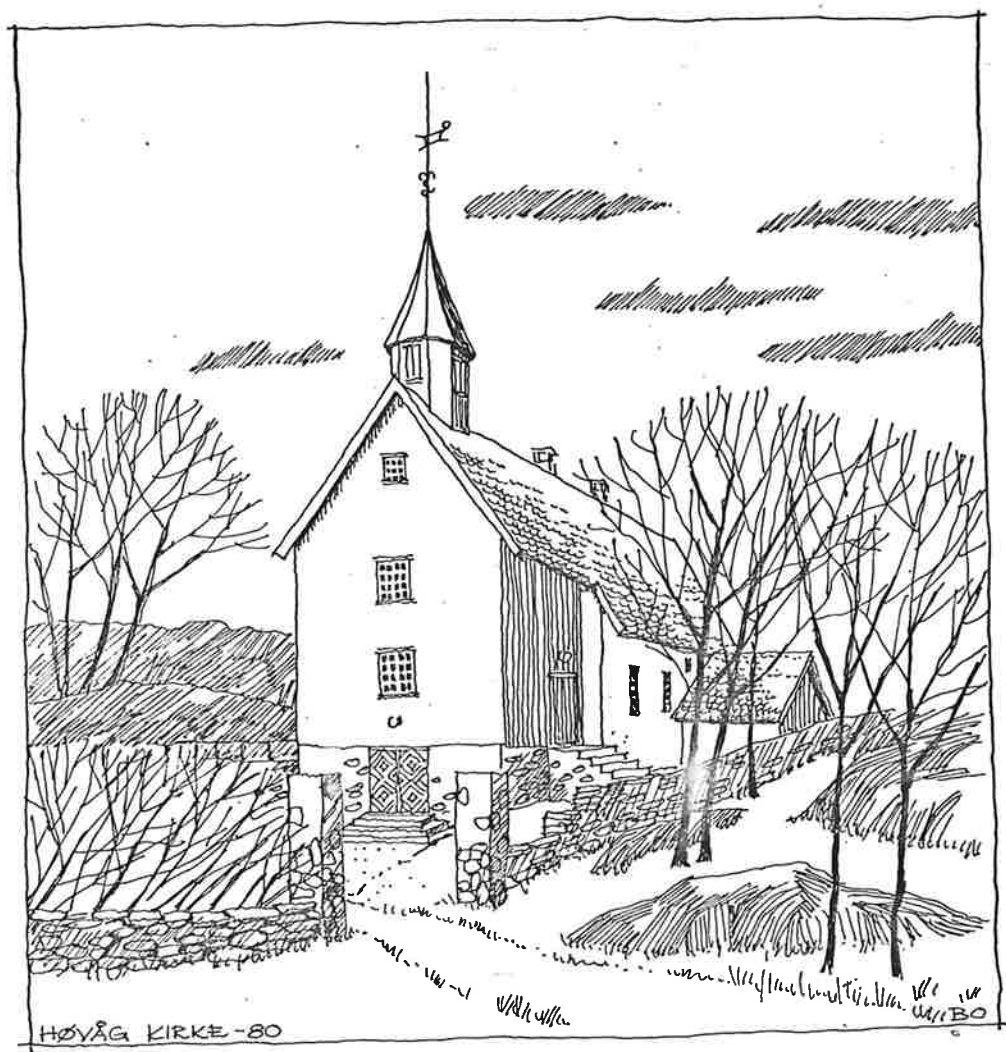

FRA HÖVÅGS HISTORIE

I Hövåg-gårder (del 4)
med Hövåg kirke.

II Småstubber.

Småskrift nr. 5 fra Hövåg Museums- og Historielag
1980

F O R O R D

Også årets småskrift, det 5. i rekken, er for en stor del hentet fra lærer Gjerulf Noddelands artikkelserie om Høvåggårder. Serien er tidligere trykket i "Lillesandsposten" og "Agder Tidend".

Abraham Bjørnholmen, som var Høvåg Museums- og Historielag's første formann, samlet mange historier, småstubber og Høvåg-uttrykk.

Denne gang er det bare blitt plass til noen smakebiter, men vi håper å komme tilbake til hans samling i senere hefter.

Årets hefte rundes av med skatteligningen fra 1875, der både navn, tall og skatteprosent kan være av interesse for mange.

INNHALDSFORTEGNELSE.

1.	Høvåg	- Noddeland	Side 1
2.	Ørsland	- Noddeland	" 5
3.	Haugevik	- Noddeland	" 9
4.	Høvåg Kirke	- Noddeland	" 14
5.	Kornbrekke	- Noddeland	" 22
6.	Kvivik forts.fra forrige nr.	- Noddeland	" 26
7.	Ramsøya	- Noddeland	" 28
8.	Kvannes	- A. Bjørnholmen	" 30
9.	Føderådskontrakt fra B. Svendsens gårdsarkiv		" 33
10.	Sagnstubber	- A. Bjørnholmen	" 34
11.	Eget herred		" 39
12.	Skatteligning 1875.		" 41

H Ø V Å G

G.nr. 49-50

Høvåg gård, hvoretter tidligere sognet og senerehen prestegjeldet har sitt navn, ligger ikke langt fra saltvann, for Isefjærfjorden, som tidligere er nevnt, sender en lang smal arm som heter Kjerkekilen, i østlig retning og sønnen om Høvåggården.

I bunnen av Kjerkekilen er det et smalt eid som bærer det eien-
dommelige navn Kassen, hvor der i uminnelige tider har vært tilholds-
sted for tusser og tasser og annet spøkelsespakk.

På østsiden av eidet støter Kvanneidbukten til, hvor størstedelen
av kirkealmuen fra øyene landet med sine båter på kirkeferd.

Høvåg består av to deler: Øvre og Nedre Høvåg.

For godt og vel hundre år siden var der to selveierbruk på Øvre
Høvåg.

Nedre Høvåg var en grend med 3 beneficerte bruk, og hertil hørte
også Kvanneid ved Kvanneidbukstens lave strand. På østsiden av Kvann-
eidbukten ligger Grosøya, som derimot hørte til det ene av brukene
på Ø. Høvåg.

Omkring 1750 levde det på Høvåg en mann som het Elling Nilsen og
hans hustru Torborg. De hadde familie på Natvik, i Gml. Hellesund og
på Tronderøya. Antakelig har han bodd på Ø. Høvåg.

Den gang var Hans Knutson Trøe lensmann.

Ved århundreskiftet er Anders Hansen den ene av Ø. Høvågs eiere.
Han etterlot seg 3 sønner: Hans, Lorents og Olav. Hans, som var den
eldste, overtok gården. Men da disse brødre alltid levde i god for-
ståelse med hverandre, var man blitt enige om at Lorents skulle få
en del av heimegården, og Olav fikk Grosøya.

Innen Hans døde, delte han gården sin mellom tre av sønnene.

Vestenfor Høvåg ligger et lite gårdsbruk som heter Røsnes. Det
ligger i skråningen ned mot Øreslandskilens ytre del.

Her bodde Paulus og Marthe, konen hans, samt sønnen Arent.

Det var alltid leven med de underjordiske i Røsnes. Og det var
ikke å undres på heller, for møddingen lå rett over huset til dem,
hvorfor disse stadig var utsatt for ubehageligheter fra oven.

Marthe visste om dette og levde i stadig angst for sine underjor-
diske naboers hevn. Men å flytte uthuset var heller ingen billig
affære.

En dag kom kuene skamektet til fjøset. Marthe korset seg og sa
at nå kunne de nok vente en ulykke. Gutten Arent tidde klokkelig stil-
le om den virkelige grunn til kuenes forfatning.

Men fjøset i Røsnes ble ikke flyttet, derimot flyttet Paulus og
Marthe til Amerika.

Marthe hadde alltid vært glad i kaffe. En velvillig sjel fortalte
Marthe at over i Amerika, der var kaffe i mengde, man kunne samle den

opp på gaten. Og da måtte de dit, det var sikkert. Der hadde de nok vanket noe snakk om stekte griser også, men det fikk jo stå sin prøve, når det rakk så langt.

Paulus etterlot seg to brødre, Karnils og Søren. Søren's hovedbeskjeftigelse var å samle mammon i form av milde gaver. Og i dette øye-med dro han viden om. Sitt utbytte gjemte han på ymse steder hvor han mente seg sikker, f.eks. i en askeholk, i steingjerder o.l.

Men til all ulykke for Søren var det en skøyer som stadig holdt øye med ham, når han var arrivert fra sine ekspedisjoner. Og denne skøyereren het Benjamin. - Når Søren kom og skulle se til skatten, var den vekk, og de underjordiske fikk skylden.

Benjamin drev en tid med "finnskudd" og slikt noe. En gang i den tid gikk han til alters. Men da han fikk brødet i munnen, kunne han ikke få det ned, hvorfor han ble nødt til å ta det ut igjen.

"Finnskudd", ja, det var noe med det. Knut Sodefjed, som var flink kudokter, ble hentet til en liten gård vester i sognet, der var ei ku som var klein. Knut så straks hva hun feilet og skar til to kuler etter "finnskudd": Kua var straks bra igjen. Kulene besto av hår og negler og var ganske hårde.

Et godt middel til å beskytte mot den slags ulykke var å sette jern over båsen for hver ku.

Gjeruld Kvannes, som var en flink mann til å "lade" (åreslå) og "sette kopper" på folk for å få vekk det vonde blodet, skal engang, etter sigende, ha funnet en åmber (låkbøtte) i skogen full av "finnkuler". Man antok at de tilhørte en heks som hadde satt den etter seg.

Nedre Høvåg besto som sagt av 3 beneficerte gårdsbruk. Bygningene lå tett sammen, men omkring 1790 la, etter sigende, en ildebrann dem i aske. De to hus ble oppført igjen på de gamle tomter, men det tredje ble tomtet et par hundre meter derfra. Brødrene Hans og Ommund Håversen bygslet 2 av brukene og Nils det tredje. Hans kone het Marte.

Det var Hans som bodde i det hus som ble flyttet ut.

Husene var store, med dobbelt høyde og mange værelser både oppe og nede, samt rødmalte som skikk var.

Like ved disse hus har kirken ligget fra sin grunnleggelse.

Inntil 1864 var Høvåg sogn anneks under V. Moland. Gudstjeneste ble holdt annenhver søndag.

Presten kom til Høvåg dagen forut med skyss, enten til lands eller vanns og hadde sitt faste losji i Ommunds hus.

I de dager var det stor og alminnelig kirkesøkning. Grunnen var nu vel ikke alltid den rette.

Kirketuren var for mange en kjærkommen avveksling i den grå hverdagslighet der hjemme med gårdsbruk og fjøsstell eller med sjøbruk og fiskeri.

Det var sannelig moro å komme til kirken og treffe slekt og venner og høre nytt fra nær og fjern.

Aviser var sjelden vare den gang. Der slang nok et eksemplar

"Almuvennen" her og der, men det var ikke hvermannns kost.

Fra uthavnene rodde eller seilte man til kirke, utstyrt med niste, og med kirkeklærne omhyggelig nedlagt i "Kjerketina" og den var selv-sagt rummelig. Den var nu særlig forbeholdt kvinnene.

Det var ikke usedvanlig å se folk om sommeren komme til kirke b æ r e n d e på sine beste sko og strømpes. De skulle spares til rette tid.

Man var alltid bra i betids. Så snart man var kommet fram til Høvåg, bar det inn i husene. Over alt, ovenpå og nedenunder var det fullt opp av folk.

Her kledde man seg i sin kirkestas, og var kjolen eller skoene særlig nye og fine så var "Martes trapp" en ypperlig montre for det som ansås passende til utstilling.

Når det ble ringt sammen, kom først Høvåg-gårdens kirkegjengere og gikk inn i kirken. De som hadde den korteste vei, kom sist. Og det ble et ordtak når man var sent ute: "Vi får komme etter med Høvågfolk".

Etter at Gudstjenesten var slutt og almuen var kommet ut i kirketunet igjen, begynte straks stemningen å bli mere gemytlig.

Mere eller mindre viktige erinder ble utført en og annen forretning avgjort, og forskjellig slags handel sluttet.

Osmunds vedskjul var handelsbod. Her var forskjellige hjemmegjorte bruksgjenstander til salgs, likeså fiskevarer av forskjellig slags. Skomakeren kom med nye sammenbundne støvler på skulderen og søkte sin kjøper. Kaker og "gris"- eller "kjerringtenner" var å få kjøpt.

Nistematen kom fram, og når været tillot en å være ute, var det mange som ga seg i kast med den der. Man sto eller satt, enkeltvis eller gruppevis, mens passieren gikk livlig om alt og ingenting.

Men også husene var opptatt av spisende og drikkende kirkefolk. Det var helst de langveisfarende som tok inn der. Visse familier holdt gjerne til i samme stue år etter år. Her kunne de sitte i timevis før de tok på hjemveien. Nisten ble fortært til sterk kaffi som man kjøpte i huset. Iblant var det heller ikke langt mellom drammene.

En og annen som var plaget av "jækta" eller annen slags verk måtte få fatt på "Laderen" for å få ham til å "vekke en åre". Det lot seg også gjøre der inne.

Når man så endelig omsider brøt opp, og hver dro til sitt, styrket og tilfredsstillet etter hvers behov, var det langt på ettermiddagen. Enkelte som var særlig glad i det sterke, slingret på hjemveien hen på kvelden omtåket av "kirkeruset".

Etterpå fikk husets kvinner et helt arbeide med å få værelsene rene for sand og søle etter alt tråkket.

Som offentlig påskjønnelse fikk de på Nedre Høvåg, hvor invasjonen var størst, lov til å avhøste kirkegårdens høyavling.

Som et intermesso skal nevnes at "Haugianerne" samlet seg umiddelbart etter gudstjensten og leste preken av en eller annen huspostill

og sang et par salmer. Disse møter ble alltid avholdt i huset til enken etter Nils. - Man kalte henne "Marte i Pila". Det skulle være etter et stort piletre som sto ved huset.

Ved alle særskilte anledninger som sto i forbindelse med kirke eller kirkegård, var brennevin stadig benyttet.

Bryllup, barnedåp, "mødres kirkegang" og likferd, ga anledning til drikk, ikke bare i hjemmet, men på veien til og fra kirke, og ikke å forglemme under vedkommendes opphold i dette eller hint hus på Høvåg, hvor man hadde tatt inn. Og mangen gang var traktementet flust.

Bryllupper kunne vare i flere dager, og dans og turing var hovednummeret.

Brennevin var både billig og tildels nokså lett tilgjengelig, men det måtte hentes fra produksjonsstedet i alminnelige kopper såsom spann, for "Jorden måtte ikke vite det".

Kystbygdene fikk alminneligvis om våren invasjon av arbeidssøkende karer fra vestlandsbygdene. De innfant seg gjerne ved kirken på prekensøndagene. Og der ble da avtale gjort med dem som hadde arbeide for dem.

Det ble gjort mangt et godt arbeide av disse "vestlendinger": Nybrot, grøfting, oppsetning av steingjerder osv.

Daglønnen? Jo, den var fra 40 til 80 øre og fritt opphold så lenge arbeidet varte.

--- o ---

Engang gikk det en ondartet nervefeber i Høvåg og nabogårder. Den rev mange med seg, Blant disse var Hans Håversen på N. Høvåg.

Hans enke ble senere gift igjen, og da hele N. Høvåg ble innkjøpt til prestegård, flyttet de sitt hus til Kvaneid.

Naboskapet skildres som vennskapelig til enhver tid.

Arbeidstempoet kunne da, som nu, være forskjellig. For enkelte gikk det slik i langdrag med slåtten, at man ikke ble ferdig før langt ut på høsten.

En gang om våren, mens man holdt på med våronna, inntraff Bededagen. Og kvelden forut ringes det som bekjent med kirkeklokkene kl. 6. Etter den tid er det "hellig", og alt hverdagsarbeide må hvile fra den stund av.

Nu falt det så uheldig hos en mann at han hadde en større hveteåker under arbeide og ville vanskelig ble ferdig med den innen det ringte.

Men det fikk briste eller bære, ferdig ville han bli den kvelden.

- Da åkeren var ferdig til såing ringte det fra tårnet. Så skulle han opp på loftet etter såkorn. Da han hadde fylt såtinen sin og skulle ned igjen, snublet han, - kornet nedover trappene og tinen etter og ble skamfert. Men på an igjen. Åkeren ble ferdig tilsist likevel.

Men du verden for en hveteåker han fikk! Det var ikke annet enn ugress og tisteler hvor en så. Og mange var de som betraktet den åkeren utover sommeren. Ingen hadde sett dens like. Det var straff for helligbrøde.

Ø R E S L A N D

G.nr. 52-53.

Øresland eller Ørrisland, som man skrev i gamle dager, er en av Høvågs vakreste gårder.

Fra Øreslandskilens lave og rolige bredder stiger landet med jevne skråninger til alle sider. Dyrket mark overalt med velstelte husebygninger både for folk og fe møter øyet, og i bakgrunnen mot øst øverst oppe står brutte skogsåser og luner for østenvinden.

Heroppe fra åsens fot er utsikten fager.

Isefjærfjorden skjærer seg dypt inn i landet og sender arme både mot vest og øst. Øreslands- og Kjøstveitkilden er de to innerste armer på fjordens østkant.

Øreslandskilen er ganske grunn for den indre del vedkommende, og minner lite om det urolige hav som den stammer fra. Her er lunt og rolig, nesten som i en innsjø.

Kilen skiller mellom vestre- og østre Øresland.

På vestsiden går skråningen kort og bratt opp fra vannet og glir så over i et jevnt og noe kupert terreng som så senker seg ned i Kjøstveit-kilens bredd.

Bygdeveien, der er av nyere dato, går over Strandefidjen i kilens bund og videre mellom Ø. og V. Øresland, tangerer indre ende av Kjøstveitkilen og fortsetter gjennom Kjøstveitgårdene.

Øresland er klassisk grunn. Øresland har nemlig uten tvil vært bebodd i ~~hedenold~~. La oss si: I vikingtiden. Herpå er der flere sikre merker. På strekningen mellom Øresland og Kjøstveitkilen har der vært påvist flere gravhauger, som er undersøkt for lengere tid tilbake. Således fortelles det med full pålitelighet at der i sin tid på Vestre Vallesvær bodde en tjenestegutt, som var i besiddelse av flere gamle gjenstande av forskjellig art, deriblant forekom sjølvkjeder. Mor til den som har fortalt dette, var småjente den gang, og husket at gutten hadde travelt med å pusse gjenstandene blanke. På spørsmål om hvor han hadde funnet disse ting, svarte han at de var fundne i gravhaugene på Skjeggen - det ovenfor omtalte sted.

På Vestre Øresland sto for en del år tilbake 2 opreiste stein. Den ene sto på Kjellehaugen, den var ca. 8 fot høy og den annen som var noe mindre, sto i Kjellekleiva.

Årsaken til at disse steinene ble fjernet var høyst forskjellig: Den ene stod så nær et hus, at når det var mørkt om kvelden skremte den kona i huset, som i farten tok den for en mann. Hun formådde derfor mannen sin til å få skremslet vekk. Den annen tok nok veiarbeiderne, da veien ble bygd.

Like ved veien inne i bunnen av Kjøstveitkilen er der både stein- og gravrester, men det skal bli omtalt en annen gang.

På Østre Øresland er der også fortidslevninger, og minner derom. Oppe på toppen av skråningen ved foten av åsen står der en høy og bred, men flat stein, der vel mulig kan ha båret runeinnskrift. Sterkt forvitrede merker kan gi grunn til å tro det.

Litt bortfor bakken hvor denne steinen står, er der en haug som man kaller Plommehaugen.

Den er nu for det meste utjevnet, men før det skjedde, for mellom 60 og 70 år siden, var den urørt.

Det hendte seg så en dag at noen større barn tok på å grave i haugen. Da de kom et stykke innover, fant de et sverd. Det var sterkt medtatt av rust, men i sverdeftet var der innfelt "perler". - Lenger inne støtte de på et lite steinkammer. Men da meldte de av for de voksne. Og en av de gamle sa at de skulle kaste hullet igjen, så fort de kunne, for ellers vilde det komme til å gå galt! De døde skulle få hvile i fred. De skulle ikke forstyrres!

I nærheten av (rune)stenen sees stuven av en veldig alm. Sagnet melder om denne alm at den var tun-tre og fikk sine offerskåler.

Går man fra Ø. Øresland over til Øreslands-Dybingen, kommer man forbi "Varpa" på Surmundåsen.

Det tilkom den forbifarende også på dette sted å kaste sten eller en kvist på "Varpa". - Som bevis på at den skikk hadde hevd, kan det tjene at det endog i manns minne er gjort av enkelte. Det lå nemlig en om enn ubevisst tro til grunn for handlingen.

For 40 a 50 år siden ble "Varpa" undersøkt, og der braktes frem i dagen et spyd og en jernkule. Men dette "jernskrapet" er ikke mere - dessverre!

Disse her omtalte forskjelligartede fortidslevninger forteller oss om en tid der ligger langt, langt tilbake.

Vi kan spørre: Har det vært et høvdingsete der opp på bakken (Øren) med utsyn over drageskibene dernede på den stille bukt? Har der ligget et tingsted? Eller har gudehodet stått deroppe i en helig lund?

Sagas røst er forstummet - kanskje hun har glemt hva hun visste.

-- o --

Den 29. og 30. juli ble det foretatt en minnelig befaring og utskiftning mellom eierne av V. og Ø. Øresland.

4 edsvorne lagrettemenn utførte forretningen. Dessuten var partene tilstede, nemlig eierne av Ø. Øresland: Ole Knudsen, Svend Jakobsen og Tarald Ommundsen, som også møtte på enken Martes vegne. Og eieren av Ø. Øresland, konsul Isaachsen, som møtte ved sin fullmektig, Thorchild Schraastad.

Det later til at fellesskap hittil hadde vært det vanlige forhold mellom gårdbrukerne her, for det heter i ovennevnte delingsbrev: " - at fortage en lovlig utbytningsforretning af de disse 2de gaarde, nemlig Vestre og Østre Ørrisland tilhørende og hidindtil i fællesskab værende jorder, skog og markstrækning, alt - ". Dette fellesskap skulle opphøre fra nå av, "saaledes at Ø. og V. Ørrisland for fremtiden skulde være adskildt".

I samme dokument anføres at det var foretatt skyldsetning den 8. juli s.å.

Etter at grenselinjene var fastsatt og nærmere beskrevet, ble det forbeholdt eierne av Ø Øresland vei og adgang til bryggeplass ved Ro-

berg i Øreslandskilen, "samt likeledes lov til i fornødent fall aa bygge smaa fartøier der".

Likeså fikk eieren av N. Øresland rett til anlegg av brygge eller annen bygning i Øreslands-Dybingen, samt vei dertil.

Øreslands-Dybingen har i sin tid gitt plass til et fiskerhjem. Det er rester av muren igjen, og en brønn som er foret med ospestokker.

Den 2. februar 1827 avsluttes skifte etter avdøde ungkar Emanuel Salvesen, Ø. Øresland - 17 år gammel. Hans mor, Marte, som da var gift med Ole Andersen, og hans 4 gjenlevende søsken, var arvinger.

Boets løssøre var satt i kroner 49,20, og hans farsarv i hus og gård utgjorde 465,62 kr.

Den avdødes begravelsesomkostninger utgjorde 40 kr.

Etter fradrag av disse samt skifteomkostn. var det 440 kr. til deling. Moren og hans to brødre fikk like lodd og søstrene halvdelen derav.

Her skal tilføyes at i dette skiftebrev er en ku verdsatt i 6 daler (24 kr.)

Der var skog til husbehov. Men forøvrig hadde skog i den tid og framover såre liten verdi sammenlignet med senere tiders pris.

I tylvt dansk last, firhuggen, ble solgt for $\frac{1}{2}$ spd. etter 12 fots beregning. En favn kostet 1 spd., og en tylvt toms bord det samme, likeså etter tolv fots beregning.

Størstedelen av den trelast bøndene den gang hadde å selge, ble solgt til Danmarks-skipperne, hvorav kystbygdene og Høvåg med, hadde en hel del. Enkelte seilte også på Holland og Nord-Frankrike med trelast. "Dansk last" og "Hollandske bjelker", er kjente betegnelser fra eldre tid.

Denne trelast-eksport foregikk vesentlig i sommerhalvåret med mindre fartøyer: jakter, slupper og koffer.

Mannskapet var "hjemmefolk" - fra bygden altså. Og her ombord i disse småskutene fikk så mange av Sørlandets dyktige sjømannsstand sin første fagmessige skole.

Men Danmarksskipperen var forretningsmann - han kom ikke hjem igjen med tom skute, må tru. Der var varer ombord både til nytte og - la meg si - underholdning. Der var faste og flytende, levende og livløse ting å se innen borde, når Danmarksfareren la inn til brygga hjemme. - Ja, tollflagget valet jo, så der var ikke noe fusk i plukk-fisken.

Det kunne jo treffe en gang iblant, sån ganske tilfeldig, at tolderen hadde glemt en liten kagg, et par buteljer, eller hva det nu kunne være, inne i en og annen krok, og så var det som så leit baketter å bry "tollbua" med det der. En fikk da bare ta i land og tie stille. Det var jo ikke noe å snakke om.

Korn- og feteverar, rotfrukt og kål, murstein, levende grisunger og "Judevre" var importvarer som hadde en sterkt interessert kundekrets. Trelast og kontanter var like gangbar mynt for importøren. Han solgte ofte hele sin ladning derover på den måten at han tok varer i bytte. Ofte var han likeså dyplastet hjemover med korn som da han seilte over med trelasten.

I disse skipperes hjem var det som regel ett og annet som ikke var av hjemmegjort art. F.eks. et veggur - ja, endog "Bornholmerur" som kunne "spille" hver time - et og annet stykke møbel, speil, steintøy, en lang pipe med "postelinshode", som tok nesten $\frac{1}{2}$ punds kardus om gangen og var som en "Pirat" på veggen i bestestua og bare brukt ved mere høytidlige anledninger.

Vestre Øresland var ett gårdsbruk og eides omkring årh.skiftet av konsul Peder Isaachsen fra Kristiansand, som visstnok hadde kjøpt gården av Nils Gammelsen, han som i 1785 fullførte den vestre fløy av Høvåg kirke. - Da enkelte gårdbrukere på Øresland samtidig var eiere av Eidjord, er jeg nødt til å ta med de dokumenter som angår dette. Det kan ha sin interesse.

S k j ø d e.

"Vi undertegnede Arne Hansøns arvinger nemlig Manuel Hansen, Tronderøen, hans fuldbroder, Elling Nilsen Høvåg, som har tilegte hans fuldsøster Torborg Nilsdatter, Jakob Hansen Natvig, gift med halvsøster Marte Hansdatter, og Thomas Syvertsen Sandøen i egteskap med halvsøster Torborg Hansdatter, alle fuldmyndige, bekjendtgjør herved at have solgt og avhændet som vi og skjøder og leverer til de tvende dannemænd Gammel Salvesøn og Peder Gammelsen 1 og en tolvtedel skind udi gården Eidjord i Høvåg sogn, der efter skiftebrev av 23. november 1725 er tilfalden ovenbemeldte for lang tid siden bortdøde Arne Hansøn. For hvilket gods kjøberen har betalt den sum 13 tretten - riksdaler, ti skal og maa kjøberen deres arvinger og efterkom nyttiggjøre sig forskrevne 1 og en tolvtedel skind udi Eidjord med tilliggende herligheter av hvad navn haves kan, fri for os og vore arvingers til- eller paatale, hvorfor vi forbliver vedkommendes hjemel. Til stadfestelse under vore hænder og hostrykte signatur.

Møglestue, 30. juni 1750."

Underskrifter.

Gammel Salvesens datter Torborg ble først gift med Jan Kjøstveit. De hadde 2 døtre: Maria, som ble gift med Baard Torsteinsen, og Marta, gift med Salve Salvesen Spiode. Torborg ble gift annen gang med Aannen Joensen. De ble enige om å skjøte Eidjord på Salve og Marta.

Skjøde ble utstedt 1. oktober 1792 på gården Eidjord 1 $\frac{1}{2}$ hud for 1200 spd. "til fuldkommen raadighet og evindelig odel for dem og deres avkom."

Det var moren Torborgs odelsjord, og skjedde med Baards og Marias samtykke.

Den 3. juni 1795 fikk ovennevnte Salve Salvesen skjøde på et bruk i østre Øresland stort 1 hud 8 $\frac{1}{2}$ kalvsk. for 1422 riksdaler.

I kjøpet medfulgte husebygninger hvori det var en toetasjes kakkelovn og et tilliggende kvernhus. Selgeren var Taamaas Gundersen, Skoverøen.

Huset var toetasjes og inneholdt stue, kammers og kjøkken med sval mellom de første rum.

Salve Salvesen døde antagelig i 1810 eller 1812 for i 1813 avsluttes skifte i hans dødsbo. Av skiftebrevet fremgår at han etterlot

seg enke Marta Jansdatter og 5 barn, 3 sønner og 2 døtre i alderen fra 12 til 3 år.

Etter mannens død solgte enken Strandefidjen til konsul Isaachsen for å bli fri sin gjeld. - Isaachsen eide også bruket Fidjene. Nå kunne han fare gård i mellom uten å komme på annen manns grunn.

Det gjenværende gårdsbruk etter Salve var nu på 1 hud og 6 og fem tredjedels skind, og ble verdsatt til 400 spd. Løvsøre og besetning 410. Tilsammen 816 spd. Etter at skifteomkostningene er fra-trukket, blir det 770 spd. til arvingene. Intet av boet ble bort-solgt ved auksjon, men verdsatt etter skjønn og delt mellom arvingene, som hver fikk sin part som loven fastsatte.

Besetningen ved skiftet besto av 1 gul hoppe verdsatt til 10 daler, 5 kuer á 25 daler, 1 stut 20 daler, 3 sauer og 3 griser á 8 daler.

Disse kupriser m.m. tyder på lav pengekurs, som det jo også var nettopp i den tid.

Av gårdsredskaper nevnes 1 plog, 1 harv, 6 ljåer, 2 sigder og 2 gamle spajern, samt en jernbeslått karmslede. (ingen hjulredskap).

Da man den gang savnet ordentlige veier, var derfor hjulredskaper overflødige.

Jordbruket var nok heller primitivt. Betydningen av vekselbruk og sedskifte var ukjent. De samme åkrer ble brukt som sådan år etter år, og som regel samme sedart i årevis. Og innhøstningsutbyttet var derfor heller ikke så særdeles stort. En utsed av 2 tønner poteter var beregnet til å skulle gi 8 tønners utbytte, d.e. 4 fold. 1 tønne bygg skulle gi 6 tønner, - 6 fold.

Boets verktøysamling besto av 1 hollandsk stikksag, 1 hammer, 1 knipetang og 1 naver.

Bøker: Povl Andersens huspostille, en bibel og to kirkebøker. Av innbo forøvrig var det ikke mer enn det nødvendige.

Dessuten litt sølv og kobbersaker.

Tilslutt kan nevnes en tysk husklokke, verdsatt til 4 daler.

--- o ---

H U G G E V I K

G.nr. 54.

Denne gård ligger ut mot Blindleia hvorfra det stikker en lang, smal kil inn som kalles Huggevikkilen. På vestkanten av denne stikker Svinernesset ut i østlig retning langs Svinerbukta og vestenfor ligger et lite strandsted som kalles K r o s s e n.

Huggevikgården benytter disse steder som landingsplasser i større eller mindre grad. Når isforholdene hindrer ferdselen i Huggevikkilen, er Svinerbukta, og særlig Krossen, passabel.

Utenfor ligger større og mindre øyer, som luner mot storm og sjø.

På Huggevik bodde det omkr. 1690 en mann som het Leif Rasmussen. Han ble gift med Marite Olufsdatter Qvieviig (Kvivik).

De hadde bl.a. en sønn som het Ole. Da Leif døde etter noen få års ekteskap, giftet Marite seg igjen med Christen Eriksen. Om han var født på Huggevik eller han først kom dit da han ble gift med Marite, vites ikke. Men i 1714 ble stedsønnen, Ole's morsarv i Kvivik - 10 rdl. - utbetalt og anvendt til innløsning av en part i hans avdødes fars gård på Huggevik. Skjøtet ble tinglest 24. juli 1714.

Omkring 1730 bodde det en annen mann, som het Åsmund Børulsen. I siste halvdel av 1700 var det 3 "benificerte" bruk på Huggevik.

Husene lå sammen i en klynge og dannet en grend.

Fra grenden førte "rendegarer" hvor hver eier drev sine husdyr til og fra beite.

Omkring 1800 tallet var Gunder Olsen en av oppsitterne på Huggevik.

Det kan være sannsynlighet for at Gunder Olsen er ættet fra forannevnte Ole Leifsen.

Gunder Olsen var gårdbruker og dessuten Danmarksskipper.

En gang kom han seilende med jakta sin vestenfra - det var i krigens tid - og da han var midt for Furøysund, som skiller mellom Furøy og Åkerøy, fikk de se en engelsk challupp, som visstnok var "på rov" inne mellom holmene.

Gunder kvakk da han så denne båten, og dreiet av for å gå inn i en havn lenger inne for å komme i skjul for fienden.

Da engelskmennene så at jakta la bredsiden mot dem, trodde de han ville gi dem "det glatte lag". De grep da til årene og flyktet til havs.

Det var jo en nokså lur måte å jage fienden på. Ublodig var den i hvert fall.

Gunder Olsen og hans hustru Åse Katrine, hadde 4 barn, - 2 gutter og 2 jenter.

Guttene, Ole Christian og Govert Cornelius, fikk bygslet hver sin halvdel av foreldrenes gård. Govert ble boende i det gamle hus, men Ole Christian bygde nytt hus på sin gårdpart.

Åse Katrine døde først, og hennes mann, gamle Gunder, som bodde hos Govert, døde i 1827.

Han var skral i det siste, Gunder, og tildels sengeliggende.

En dag kom den lille 3-års gamle datter av Ole inn til bestefar.

Da sto han opp av sengen og gikk hen til et chatoll, tok fram et "hodevandsegg" og ga den lille, idet han sa: "Det skal du ha, fordi du heter etter Åse Katrine!"

Men Åses glede ble ikke lang, for Govert kom straks til og tok gaven fra henne, og sa til sin far at han skulle gå bort å legge seg. Han hadde ikke noe med det å gjøre.

Goverts datter ble eier av "arvesølvet". Men etter en del års

forløp ble "hodevandsegget" stjålet, og hun fikk det aldri igjen.

Goverts etterkommere er nå borte og utdød på en nær.

Ole Christian var gift med Trine Helene Hansdatter fra Krakksøya.

Han døde i 1834.

Den 11/11 1834 avholdtes skifte etter "bygselmand Ole Christian Olsen".

Enken satt igjen med 4 umyndige barn, 2 gutter og 2 jenter.

Stervboet ble oppgjort med 137 spd. 4 mrk. netto. Det var den takserte verdi av løsøre, besetning - 3 kyr og 8 sauer - samt sete- og uthus.

Gården er ikke verdsatt av den grunn at det var "benificert" gods under Vestre Molands prestegård. Derfor er Ole E. Olsen anført i skiftebrevet som "bygselmand" eller leilending.

Imidlertid fikk enken lov til å sitte med gården som før, da Ole levde.

Govert E. Gundersen og Ole Taraldsen, Øresland var verge for barna, den første for guttene og den annen for jentene, og Hans Hansen Åkerøy var enkens laugverge.

Husene, som tilhørte Ole Kristian og nu hans hustru og barn, beskrives slik:

"Sædehusene der er en dobbelt tømmerbygning og bestaar av stue hvori en dobbelt kakkelovn ("dobbelt" er antakelig 2 etasjer) samt kjøkken og gang med ligesaa mange overværelser, men samme er ikke op-snedkret, udvendig noget paaklædt samt stendække i hjelpelig stand.

Udhusene bestaar av fjøs og fjøstræv, uden paaklædning og stentekning i slet forfatning. Hvor da vurderingsmændene der toge foranførte sædehus med den dobbelte kakkelovn samt udhusene under nøieste betragtning og skjøn og med fælles bestemmelse taxerede samme for 100 spd."

Blant skifteutgiftene er oppført. "Proclamatis i "Christiansands Adresse Contours og Efterretninger" og i "Vestlandske Tidende" med porto a 2 mrk. - 2 sk."

Samtlige skifteomkostninger utgjorde ? spd. 3 mrk. 4 sk. For dette beløp tok retten utlegg i sengetøy samt et tysk stueur med skap.

Trine Helene ble senere gift med Fredrik Gundersen fra Birkrem. Han hadde gjort tjeneste ved "Det Christiandsandske gevorbne Corpses 1ste Compagnie" fra 11. april 1828 til 11. april 1833.

Hans attest som "Musketeer" er meget god, og er undertegnet av oberst Johan Nathanael Holfeldt.

De "gevorbnnes" løn var, såvidt jeg kan se av det oppgjør han fikk ved fratredelsen, 2 3/5 sk. pr. dag kontant.

Den 10. juli 1844 kjøpte Fredrik Jørgensen 6 3/4 kalvskinn av Gunder Olsens bruk i Huggevik, som både hennes første mann og likeså hun selv hadde sittet med som leilending. Govert hadde den øvrige halvdel av farens gård og var nå eier av den.

6. oktober 1845 ble Fredriks gårdpart skyldsatt og byttegrensene oppgått og beskrevet. Og i 1854 solgte han halvdelen av denne gården sin til stedsønnen Ole E. Olsen.

Samme år, 12. august, ble disse bruk skylddelt. (Sluttes).

Gunder Olsens datter, Helene, ble gift til Kvivik med derboende los og gårdbruker Henrik Lorentsen, og Maren ble gift med Tellef Gunsteinsen, som var fra Eveli i Vegusdal, og hadde kjøpt et bruk i Huggevik.

Maren Gundersdatter døde på Huggevik den 20. mai 1826.

Fullstendig gjengivelse av det oppsatte skiftebrev i hennes dødsbo lyder slik:

"Aar 1827 den 2. april blev skifteretten sat i Thor Grøms enkes hus på Lillesand, ifølge vedkommendes begjæring i dag at behandle skiftet efter den avvigte 20. mai 1826 ved døden paa gaarden Huggevig i Høyvåg sogn avdøde gaardsmanskone Maren Gundersdtr., gjenlevende Tellef Gunnsteensen, hvis efterladte stervboe midler naar al retmæssig gjæld og afgang er fraregnet, kommer til påfølgende lovlige skifte og deling mellem enkemanden Tellef Gunsteensen paa den ene side, og deres udi lovlig ægteskab sammenavlede børn, 2 sønner og 2 døttre.

Skifteretten betjent ved mig sorenskriver Voss i overvær av de 2 skiftevidner Mogens I. Dahl og Ole Andersen Fjeldal.

Administrator indtog foreløbig følgende, dette skifte vedkommende documenter.

nr. 1) den av lensmanden Nils Olsen Stendahl under 28. august 1816 avholdte reegistreerings og vurderingsforretning, hvorefter det registrerede beløb udgjør 49 spd. 3 mark 10 sk. og udgifterne 23 spd. 4 mrk. 16 sk.

nr. 2) Den under 25de november 1826 av lensmand Nils Olsen Stendahl og 4 udnævnte taxationsmænd afholdte taxationsforretning over boets eiendom 3 kalvskinds jordegods i gaarden Huggevig, der med de beneficerede Vestre Molands sognepræst 6 kalvskind, idet hele efter matrikulen 9 kalvskind, hvorpaa blev forevist bygselbrev udstedt av avdød provst Lassen dateret 22. mai 1803 og thinglyst 28. juni 1804.

Da disse 3 kalvskind jordegods kun er eiendomsgods med sogneprestens bygselraadighed over dem, saa maa de blive at ansætte med den mindste bemeldte forretning ansatte taxst 39 spd.

nr. 3) Fogdens udnævnelse av de anførte taxationsmænd dat. 5te oktober 1826, hvilke documenter et efter andet er saa.

Av stervboets vedkommende mødte nu a) stervboenkemanden Tellef Gunsteensen, b) Omund Hansen Espegren som curator for den mindreaarige stervbosøn Govert Andreas Tellefsen, og som formynder for den umyndige Gunder Tellefsen, c) Gunder Olsen, Østre Dahle, som formynder for døtrene Gunnild og Anne Elisabeth Tellefsdtr.

Man eksaminerede først indtægten, hvortil ble forsikret, at den ikke beløp sig til mer end 88 spd. 3 mrk. 10 sk., nemlig løsøre for 49 spd. 3 mrk. 10 sk., jordegods 39 spd., med hensyn til at det er betyngtet med bygselsret for sognepresten og derfor ikke kan taxeres som fri eiendom.

Iøvrigt erklærede de mødende at de var fornøiet med den på foranvænte 3 kalvskind satte taxt, og vilde ingen overtaxation have.

Man examinerede derefter udgifterne i registreringen, som blev antaget med 23 spd. 4 mrk. 1 sk., hvorfor blev forklaret at hertil maa anføres for formues og næringsskat, samt gaardsskatten som forlidet anført ialt 1 spd., altsaa ialt hele udgiften 24 spd. 4 mrk. 16 sk.

Skifteforvalteren tilførte i den anledning at han ved proclama av 20de marts dette aar, som er indrykket i Christianssands ugeblad no. 24, 25 og 26 for dette aar, der indtages under no. 4 saa lydende. - Men at desuagtet ingen fordring er anmeldt for skifteforvalteren.

Efter lang ventilation blev de mødende enige om at det tegnede odelsgods 3 kalvskind udlægges enkemand Tellef Gunsteensen til eiendom, mod at udbetale den gjæld og de andre udlæg, som maatte blive inddraget i godset. Skifteforvalteren fandt denne paastand saa meget mere billig, som enkemanden Tellef Gunsteensen ikke alene med sin avdøde hustru selv har odlet godset, men ogsaa sønnen Govert Andreas Tellefsen vilde bli nødt til at bygsle disse 3 kalvskind av sognepræsten til Vestre Moland, i tilfælde han skulde overtage godset ligesom Tellef Gunsteensens umyndige børn i dette tilfælde vilde ikke kunde paalægge faderen at forsørge efter oldesloven av 26de juni 1821.

Videre gjæld end den anførte forsikrede enkemanden og de øvrige mødende ikke at vide at hefte paa dette bo, ei heller ansvar for værgemaal, hvorfor saavel som for alt paalæg paa dette bo, om saadan mod formodning i tiden skulde opstaa, de forbandt sig til en for alle og alle for en at indestaa skifteforvalteren.

Og da saaledes ikke videre var at iagttage er skiftet hermed optaget til samling av indtægt og udgift, omkostningers beregning samt paafølgende lodning og slutning.

Det protokollerede efter at være oplæst og vedtaget som rigtig tilført, forsynet med administrators, skiftevidner og de mødendes underskrift.

Omund H. Espegreen.
Tellef Gunsteensen. Gunder Olsen. N. Voss.

Som skiftevidner:

Ole Andersen Fjeldal og Dahl m.p.p.

Det beløp som ble igjen til deling mellom boets arvinger etter at alle utgifter var trukket fra, utgjorde 56 spd. 2 mrk. og 6 sk.

Thor G r ø m, i hvis enkes hus var tingstue, var bestefar på mødrenes side til avdøde smedmestre Hans og Nils Gauslaa, Lillesand.

Tellef Zakariassen var eier av det tredje bruk i Huggevik. Han solgte i sin tid gården til en maler som het Isak Tønnessen fra Kristiansand.

Isak Tønnessen flyttet det gamle hus ut fra klyngen og førte det opp på et mer sentralt sted på sin eiendom. - Etter hans død er gården gått over til en annen slekt og eier.

--- o ---

HØVÅG KIRKE

Den kilde hvorfra jeg har hentet hva jeg i det følgende meddeler er en såkalt "Kirkestol" - en regnskapsbok - fra 1723. Denne tilhører sognets arkiv og er den eldste i sitt slags som eksisterer.

På første blad i nevnte "Kirkestol" heter det:

Høvog kirkis regnskabs bog Fra dend tiid Bemalte kirke efter Det kongel. Kirke Skiødis Kraft er bleven dend samptlige Almue ved de Ud-næfnte 12 mænds fliid og forsorg skiødet og ofverdraget til uigien-kaldelig Odel, arv og eyendomb.

Så siteres Hab. 3: "Vee dend, som er gierrig til it huusis ulykke og lader Herrens huus staae øde".

Dette sitat finner jeg nærmest hører hjemme i Hab.kap. 2,9.

Videre heter det om "Kirkestolen" eller regnskapsboken:

At der stædste for de nærværende, som efterfølgende, tiider kand findis redt og rigtighed for Høvog kirkis indkomster og udgifter, da er denne bog dertil forskaffet, og herudj anført fra første kirke kjøbers tiid Ao 1723, og fremdeles kjøbets og kjøbesummens samling, kirkens inventarium og aarlige regnskabs sager.

Her følger en gjengivelse av Salm. 15, som jeg ikke kan la være å ta med, så kan hvem som vil, slå opp i sin bibel og sammenligne:

"Herre, hvo skal leve i din boelige Hvo skal hviile paa dit hellige bierg? Dend som gaar foruden smikke og gjør retfærdighed, og taler sandhed av hjertet. Dend, som ikke bagvasker med sin tunge og ikke gjør sin næste ondt og ikke skiænder hannem. Dend, som ikke agter de ugudelige, men ærer de gudfryktige. Dend, som sværer sig tli skade og holder det. Dend, som ikke giver pengene sine paa Aager, og ikke tager gafver ofver dend uskyldige. Hvo, som det gjør, hannem skal det gaa Vel ævindeligen".

Se Malachiæ 3. kap. 7. og 12. vers.

Etter ovenanførte følger da regnskapet, som begynner med innkjøpet av kirken og er sålydende:

Anno 1723 d. 15. November har det allernaadigst behaget hans konglg. Majestet at approbere auctionen ved hvilken almuen af Høvog sogn har tilforhandlet sig bemeldte Høvog annexkirke udj Nædenæs provsti i Christianssands stift for 400 og femb og tyve rigsdl. croner, som med Lagie (?) beregnes udj curant myndt efter fogdens Christan Floers qvittering = 476 rigsdlr.

Sandvigen d. 13. marts 1724 dateret.

Samme tiid har de 4 mænd Knud Bjørnsøn Trøe, Andreas Hoversøn Steendal, Torgius Tellefsøn ydre Aaresnæs og Børre Tellefsøn indre Aaresnæs, som hafde fuldmagt og umage paa dend samptlige almues vegne at købe, at indsamle og betale pengene for dette køb, gifvet til discretion for sin umage og assistanse 8 Rigsdl. 1 M. 0 sk. Til fogdens fuldmagt 4 Rigsdl. Derefter har de gifvet for det kongl. skiøde at løse med et aars rente til Søren Lillesand 21 Rigsdl. Til fogdens tienere 2 Rigsdl. Til Peder Trøenæs for 2de reiser deretter 3 M. 12 sk.

Summa lateris 512 Rigsdel 0 M. 12 sk.

Denne bemelte Kjøbe-sum og omkostninger = 512 Rigsdl. 12 sk. er ved de fire Mænd indsamlet og bragt til veje en deel af kirkens jordegods, hvilket de 12 Mænd nemblig Knud Bjørnsøn Trøe, Torgius Tellefsen, ydre Aaresnæs, Andreas Hoversøn Steendal, Børre Tellefsøn, indre Aaresnæs, Osmund Tostesøn, Vester Vallesværd, Søren Ostmundsøn, Øster Vallesværd, Joen Aagesøn Sjugeviig, Tellef Bertelsen, vester Ørsland, Hans Joensøn, ydre Troenerøen, Jørgen Pedersen Vesterhus, Bertel Berthelsøn, ydre Aaresnæs, Tosten Nielsøn, Dalene, paa egne og den samptlige Almuens Vegne har efter det kongelige skiødes kraft og efter de dedudj forfattede conditioner igien soldt og afhændet, som følger:

I Høvog sogn: Indre Aaresnæs 2 huder 197 Rdl. Nj. (9) kalveskind i Qvaase med bopæl over tre Huder 110 Rdl. 2 M. Røsse-kiær med bopæl fire kalvskind 38 Rdl, Vester Øreland uden bopæl 6 kalfskind 64 rdl. 2 M. 12 sk. I Eide sogn Vester Haave uden bopæl 3 kalfskind 16 Rdl. Det bortsoldte kirkegodzis sum 426 Rdl. 0 M. 12 sk.

Dend øfrige rest er indsamlet og gifvet at almuen efter følgende specifikation paa hvers gafve.

Herpå følger så en fortegnelse over bidragsyternes navn og bidragsgets størrelse:

148 opsiddere har hver givet 2 Mk. 8 sk. 15 do. 1 Mk. 4 sk. 9 do. 1 Mk. 6 do, 2 Mk. 2 do. 1 Mk. 12 sk. 1 do. 2 Mk. 4 sk.

Saa gjør alle de indsamlede penge av kirkens jordegodtz, saavel som af almuens sammensskuddend summa Fem Hundrede Rigsdaler, Tyve og Tre Rigsdaler, Tre Mark og Sexsten Skilling, hvoraf, naar købesummen med dend foran specificerede omkostning 512 Rigsdl. og 12 sk. udtagis da bliver ofverskuddet 11 Rigsdl. 3 Mk. 4 sk. Som kirkeværgerne Andreas Hoversøn og Torgius Tellefsøn, ydre Aaresnæs fører kirken til indtægt.

Dette køb og afregnings rigtighed underskriver:

7 underskrifter, hvoriblant en Tellef Bertelsen.

Fremdiles skal disse tiene de forordnede kirkeværgere og deris efterkommere til underretning:

1) At de, som efter foranførte mandtal, har gifvet deris paabudne quantum 2 Mark 8 sk: nyder for sig self og sine fri lys, jord, klokke uden videre betaling; men de, som enten har nægtet at betale, eller som herefter indflytter i sognet, bør som fremmede og uvedkommende, betale for slike ting kirken baade for sig og sine efter formue og kirkeværgernis upartiske sigende; med mindre de strax aflegger samme quantum som da bør antegnis og føris kirken til indtægt.

2) For de fremmede rejsende af voris Religion, som enten dør i sognet eller døde anføres for at vorde nedsatte til hvilestød lader kirkeværgerne sig accordere efter den avdødis tilstand.

3) Paa det kirkeværgerne kand viide deris pligt efter loven og efter det kongl. skiødis indhold at efterlefve, og almuen sig der- efter rette, Da anføres her til allis efterretning de i høist bemældte kgl. skiøde udtrykkelige vilkor og conditioner.

Daterede: Frederichsberg d. 12. December 1724.

I følge "kgl. Vilkaar og conditioner", som er avfattet i 12 paragrafer fremgår det bl.a. at hvis kirken ikke holdes i tilbørlig stand og hævde iflg. "Kirkeforordning for Danmarks Rige", av 2. april 1701, skal almuen ha forspilt sin eiendomsrett til kirken, som da atter "uimodsigelig og uigjenkaldelig hjemfalder Os" (kongen).

Mulig gjeld på kirken var den nye eier (almuen) uvedkommende, likesom mulig tilgodehavender.

Av paragraf 6 framgår, at kirkens årlige ordinære utgifter er følgende:

Til brød og vin 7 Rigsdl. 16 sk. Studieskatten 1 Rigsdl. 31 sk. Cathedralicum 24 sk. Provstens visitation 48 sk. Lys 64 sk. Missionsverket i Finnmarken 1 Rdl. Til den lutherske Kirke i England 52 sk.

"Degnens Løn med videre alt ligesom efter kirkestolen forklaring".

Endvidere iflg. paragraf 7, til Chr.sands Kirke og Skole 72 sk. Til bispebolig iflg. paragraf 8 - 32 sk. Bispeenker eller (naar der ingen er) til kongens kasse 1 Rigsdl. 32 sk. 3 procento skatter 2 Rdl. 23 sk. Bispens salarium 36 sk. Degnens løn beløb sig til 1 Rdl. 48 sk. - Tilsammen 9 Rigsdl. 92 sk.

Kirkens Inventarieliste fra 1723 og utover i det nærmeste ti år fremviser følgende gjenstander:

Kalk og disk av sølv, en gammel alterduk, prestelig ornat. I 1727 ble forært kirken en sølveske "til at have brød udj paa alteret". Ennvidere et par store messing lysestaker og et par mindre, men en af hvert par "noget brukken", "en alterbog temelig gamel, og 1 dito psalmebog" og endelig "en malmkiædel at hente vand til daaben, kjøpt Anno 1737 for 2 Rigsdl."

Fra nu av følger kirkevergens regnskap for hvert år og alltid undertegnet med egenhendig underskrift etter fattig leilighet.

Det fremgår tydelig av dokumentene at kirken var i høy grad "brøstfældig" ved salget.

Da imidlertid den kgl. forordning påla almuen å holde kirken i "tilbørlig stand og hævde", viser det følgende års regnskap, at der ble gjort n o e for kirken i den retning. Således viser regnskapet i det år (1724), at det er kjøpt "500 Tagsten, 4 Tylft. Lægter, 6 3/4 Tylft. Bord, bielker og timmer til "sanghuuset", diverse Spiger, 1 1/2 Td Tjære, 50 kionrøg huuse eller sværtebysses" m.m. - omtr. 35 Rigsdl.

I 1729 hadde man atter en reparasjon, som kostet omkring 56 Rigsdl. Som en raritet kan merkes blant utgiftene: "Et sold, som ble brudt

istykker, og Øl og Brøndeivin til at koge Sværtebøsserne i".

1734 viser et lignende utgiftsbeløp på grunn av reparasjoner.

I forbigående skal jeg nevne at kirkesangeren i disse år het Urbanus Sørensen Holmboe. Han fikk hvert 1 td. korn i "degnetoll" - verdsatt til 1 rgdl. 2 mk.

Året 1756 var det også litt mere enn alminnelig utgifter: ca. 80 rgdl. 1763 likeså, men noe mindre.

I 1769 avla kirkesangerne regnskap for dette og foregående år underrett av den grunn, at det i nevnte tidsrom ble foretatt en ny tilbygning til kirken. Byggmesteren, Lars Albrechtsen, utbetaltes 780 rgdl. Dessuten tilkom ytterligere byggeutgifter for over 69 rgdl. Alt i alt viser regnskapets utgiftsside en sum på 900 rgdl.

Denne for den tid betydelige sum ble dekket dels ved tillegg av kirkens beholdning for de 3 siste år og dels ved frivillige gaver, på 216 rgdl. nær, som ble oppført som kirkens gjeld.

I 1787 fikk kirken tårn, hvilket den etter all sansynlighet har manglet tidligere, da kun et lite klokketårn har gjort tjeneste. Utgiftene til reparasjoner ved kirken samt tårnets oppførelse beløp seg til 316 rgdl.

År 1792 ble kirkeklokken, som var sprukken, støpt om. Den ble ført til Kristiansand og der omstøpt av "Klokkestøber Stallemo" for 114 rigsdaler.

Fra og med 1798 til og med 1803 er, uvisst av hvilken grunn, intet kirkeregnskap ført, hvorfor samtlige skatteyttere avholdt et møte til ordning av samme. I den tid hadde flere bekostninger funnet sted, så regnskapet såvidt balanserte. Men en tidligere stiftet gjeld til fattigkassen, stor 175 rgdl., samt 50 rgdl. til Hans Ellingsen Omland, ble fremdeles stående åpen.

Samme år (1803) ble det valgt 12 forstandere eller "Skiødemænd" som sammen med lensmannen og medhjelpere skulle iaktta kirkens tarv. "Skiødemænds" valget gjaldt for livstid, eller iallfall til alderen gjorde dem udyktige.

Mellom årene 1810 og 1817 er det en betydelig stigning i kirketien- den, som utviser følgende:

I 1810 - 47 spd., 1811 - 85 spd., 1812 - 114 spd., 1813 - 478 spd., 1814 - 478 spd., 1815 - 79 spd., 1816 456 spd., og i 1817 og følgende år - 38 spd.

I samme forhold står også kirkens landskyld. For nevnte tidsroms vedkommende viser utgiftene til brød og vin den samme opp- og nedgang. Denne utgiftspost kulminerer i 1814 med 336 spd. for 24 7/8 pot.vin á 12 - 16 sk.

"Provsteexpenserne", som tidligere beløp seg til 5 spd. 3 m. og 4 sk. var i 1813 og 1814 65 spd. 15 sk. og lignende stigning viser seg for de øvrige utgifters vedkommende. Fra 1817 er "provsteexpenserne" nede i 6 spd. 1 m. 4 skilling.

Grunnen til denne stigning må alene søkes i pengenes verdifall på denne tid. For 16 sk.s verdi betaltes 1 spd. i mynt, men vel å merke var det ikke klingende mynt; for på den var det nettopp det skortet i den tid.

Den 21. januar 1826 holdt "skiødemennene" og kirkevergene møte og vedtok bl.a. følgende beslutning, at "kommunikanterne" - fattiglemmer unntatt - skulle betale 4 sk. Likeledes "at for i tide at samle en fond til kirkens utvidelse eller ombyggelse skal fra dette aars begynnelse erlægges 1 spd. av hver huds matr. jordegods, hvilke penge jordbrugerne betale til kirkeværgene tilligemed tienden". Da det samlede jordegods var oppgitt til 124½ hud, ble kirkens inntekter årlig øket med 125½ spd.

KIRKEBYGNINGEN.

Det lever ennå et gammelt sagn mellom folk om at Høvåg kirke skulle bygges på Hækklev mellom Ribe og Knavik.

Arbeidet med kirken var nær sin avslutning, og klokken var ankommet. Men en natt var klokken plutselig forsvunnen, og fantes igjen på Høvåg, der kirken står den dag i dag. Dette var et fingerpek som ikke kunne overses, og ny kirkebygning ble reist på det av skjulte makter anviste sted.

En del store sten ses ennå som mulig beviser på sagnets troværdighet.

Opprinnelig besto kirken alene av dens nåværende østre fløy. Forhøyningene, som ved en reparasjon ble fjernet, viste hvor koret eller alteret sto. Prekestolen var anbrakt på søndre vegg. På taket over koret sto et lite klokketårn, og oppgangen til dette var på nordre vegg, tett ved koret.

I 1767 - 68 oppførtes den vestrefløy, slik at kirken ble forlenget til det dobbelte, men korets og prekestolens plass bibeholdtes.

Mesteren for dette arbeidet het Lars Albretsen, og hans regning var 780 spd.

Tårnet ble atskillig skrøpelig og i 1787 ble det truffet akkord med Nils Gamelsen Øresland om å oppføre nytt tårn over kirkens vestre fløy, samt reparere murene. For hans arbeide ble han utbetalt 316 spd. 14 sk. Mellom begge vinduene i vestre fløy har bygmesteren forevige sitt minne ved å anbringe forbokstavene i sitt navn: N.G. S.Ø. 1787.

Den nordre fløy ble bygget i 1831, og tårnet ble blytekket og forsynt med spir og fløy. Koret ble da flyttet til sitt nåværende sted og likeledes prekestolen. Kort sagt kirken fikk det utseende som den har fremdeles. Bygmesteren denne gang het Ryen og bodde på indre Årsnes.

I 1900 foregikk også en reparasjon. Da fikk kirken bl.a. også nye stoler.

PREST OG PRESTEGÅRD.

Så lenge Høvåg og Vestre Moland utgjorde ett prestegjeld, betjentes kallet som regel bare av 1 prest. Den siste prest som betjente kallet, var prost Frederichsen. Han var en avholdt mann i sin menighet. Han oppnådde en høy alder. I sine siste år fikk han kapellan som betjente annekset.

Det var en kapellan som het Meyer. Det var en myndig og noe steil mann. Han så seg arg på livet i kirkegårdstunet og en søndag etter at han hadde sluttet gudstjenesten og var kommet opp på "presteværelset", hvorfra han hadde den beste utsikt over tunet og publikum, åpnet han et vindu, og med sin mektige røst tilkjennega han menigheten sin mening om trafikken der nede.

Det hjalp noe for ettertiden, men gammel vane er vond å vende. - Det ble den neste sogneprest forbeholdt å få gjort folk begripelig at kirketunet ikke egnet seg til markeds plass på en hellig søndag.

Meyer traff en dag en mann som han ga seg i snakk med. Denne kjente ikke Meyer og tilsto sin uvitenhet. Da for Meyer opp og spurte om han ikke kjente sin prest, og om han ikke hadde hørt ham tale. Han holdt en ren straffepreken for ham. Da han var ferdig, sa mannen ganske lunt: "Jau nå har e hørt presten Meyer!"

Den bekjente prest og Eidsvoldsmann Grøgård var omkring året 1815 sogneprest i V. Moland.

Det går mange frasagn om ham. Jeg skal her bare meddele et par.

2 ganger hendte det seg under konfirmantavhøringen i kirken at han plutselig holdt opp å tale og inntok en spent lyttende stilling. Straks etter sa han så: "Nu må dere gå, børn! og så forlot han i kirken i spissen for flokken.

En søndags kveld han satt i sitt værelse på Høvåg, ber han sin vert, Ommund, gå inn i kirken etter en bok han hadde glemt på alteret. Ommund var straks villig og svarte: "Ja, far."

Men da sa Grøgård: "Nei! Nå skulde du se de dødnes sjele innta kirkestolene."

Han var flere ganger opp på Øresland og betraktet stuen av det før omtalte gamle tuntreet der. - Rønningene som var skutt opp fra roten, hadde den egenskap at de kunne stanse tannverk, dersom man skar seg en tannstikke av dem.

Grøgård fikk smørtoll fra gårdene. Blant de kvinner som bodde i bygden og hadde kjernet dette smør, var der 11 hekser. Hvis han hadde oppdaget en til, så skulle de alle være hjemfalne til straff.

I 1864 ble V. Molands prestekall delt, og Høvåg ble eget prestegjeld.

Beslutningen herom var fattet tidligere, og i henhold til samme var det ansatt prest for Høvåg.

- Torstein Alarik Christensen.

Da det nu skulle anskaffes prestegård, ble Nedre Høvågs tre bruk utsett hertil og innkjøpt. Tilsammen 3 huder.

Den ene av oppsitterne, som eiet den beste husbygningen, var i den tro at presten skulle bodd her og denne var også foreløpig bestemt herpå, men istedet flyttet han inn i et annet av husene i håp om med det første å få ny prestegårdsbygning, hva der imidlertid ikke ble noe av før i hans ettermanns tid i 80 årene. Derimot fikk han ny ut-husbygning.

I haven frammenfor den nye prestebolig står et lønnetre. En små-gjente bar den i en tobakksdåse fra Grindalen og plantet den i sin fars tun som lå like ved den nuværende prestegårds have.

Etter at prestegård var innkjøpt, flyttet den ene av oppsitterne sitt hus til Kvanneid og bostatte seg der. De andre to bruks hus-bygninger gikk senere over til private eiere.

KIRKE-INVENTAR.

De gamle kirkestoler var her som over alt en slags bås-lignende rom og forsynt med dører. En smal benk anbrakt på den høye, loddrette bakvegg avgav et mindre bekvemt sete.

Enhver eier av skyldsatt jord hadde sin faste stolplass, og gårdens størrelse var bestemmende for h v o r i kirken hans stolplass var. De største gårdeieres stoler var nærmest koret, og således videre nedover utgangen.

Var det trangt om plass, kunne de respektive eiere uten videre vise den eller dem bort som var kommet til sete uten den fornødne rett, ifølge matrikulen.

En av de gamle stoldører har senere vært gjenstand for nærmere undersøkelse.

Det viser seg at flere av dem er overmalt. Ved å fjerne disse malinglag kommer det opprinnelige farveutstyr fram.

Dørfyllingen bærer en enkel, men nett liten dekorasjon, og dørrammens øvre parti en lang, men dessverre uleselig inskripsjon samt stolens nummertall.

Altartavlens tre felter skal etter sigende ha vært utstyrt med bibelske motiver. I så fall er disse nu godt dekket av hvitmaling og røde stafferinger.

Alterbordet bærer to massive lysestaker samt et krusifiks, alt skal være sølv, og sagnet vil melde at det skal være hittegods fra et strandet fremmed fartøy, som var på vei til Russland, men seilte seg i land på Ulvø-Tavlene og ble totalt vrak. Forskjellige slags andre kostbarheter ble funnet ilanddrevne her og der, vel innpakket i kasser eller esker.

Der skulle også være funnet fremmed mynt som man kalte "Ponnier". Da de ikke var gangbare, ble de liggende i dragkisteskuffen som rariteter inntil videre.

Men tilbake til kirken!

Eldre folk minnes at der hang en gammel lysekrone hvor den nåværende har sin plass.

Den skulle være eiendommelig og vakker. Hvor den nå er, vites ikke. Muligens ligger den gjemt og glemt på kirkens skumle loft.

Den lysekrone som nå henger i kirken over kordøren, er et vakkert arbeide i messing, og skal på sogneprest Christensens foranstaltning være innkjøpt og skjenket til kirken av en rik, barnløs mann på Vesterhus. Kronen kostet 30 spd.

Danmark-skipper Abraham Halvorsen, Trødenes, som en tid bodde på Vestre Øresland og senere på Fleseid, var også en rik mann.

Han kjøpte i 1834 nede i København fregattskipet "Prøven" (en miniatyr). Han anbrakte det i kornlasten i rommet på fartøyet sitt, for at det ikke skulle lide skade på overreisen. Han fikk det hjem i god behold og foræret det så til kirken, hvor det henger under loftet i nordre fløy den dag i dag.

I kirkens sakristi står den såkalte "kirkeblokk".

Den gang dette inventar var i bruk, sto den festet til murveggen inne i kirken. Den er jernbeslått, og lokket er forsynt med en spalte som på en sparebøsse.

Av ekstra-ytelser som pålå menighetslemmene var innskrivningspenger á 4 sk. for nattverd gjestene.

En annen ytelse var "Tavlepenger". Disse ble lagt i en skolp, som kirketjeneren med en litt rystende bevegelse rakte innover i hver kirkestol for å samle de frivillige gaver som besto av 2 og 1 sk. pr. mann, alt etter som det var til "skriftetavlen" eller "ettermiddagstavlen".

Pengene ble så stukket ned på "kirkeblokken".

En gang ble kirkeblokken stjålet. Der skal ha vært ca. 3 mrk. i den. Blokken ble senere funnet i Kirkenes, litt sør om kirken, tømt for sitt innhold. Men den ble straks anbrakt på sin vanlige plass igjen.

H Ø V A A G - G A A R D E R

1. KORNBÆKKE-GLASTAD

I det nordøstlige hjørne av Høvaag, like paa grensen mod Birkenes, ligger gården Kornbrække. Fra Gladstadvannet i syd går et litet trangt dalføre av ca. 3 kilometers længde forbi Gladstadgården i nordøstlig retning og stanses av Røynåsheia.

I øvre enden av denne dal ligger altså Kornbrækkes to gårdsbruk. Der har været et mindre bruk som kaldtes Spilling, men der er husene forlængst revet, kun grundmuren står igjen, og gården er slått sammen med det ene av ovennevnte bruk.

Hus og mesteparten av jorden ligger i en bakkeskråning med heldning mot syd. Skog møter øiet i alle retninger, lauvskogen er den mest dominerende i ås og li. I senkningen derimot står barskogen frodig og tett.

Til det vestre bruket på Kornbrække hører der et utjorde som man kalder Øygaren. Sagnet sier at her laa dalens første gård og den skal ha het Fonnes.

Paa sydvestkanten av Øygaren ligger en hei som den dag i dag kaldes Fonneheia. - Og på Øygaren (Fonnes) sees gamle åkerreiner og rester av husmurer.

Her paa Fonnes bodde Kornbrækkes første ryddningsmann. Han brøt ny jord derborte i sydhellingen, og sådde korn som blev uvanlig tidlig modent der i solbakken, og han fannt navnet Kornbrække - kornbakken - høvelig.

Kornbrække gikk så i tidens løp over til hovedbruk. - Der blev "full gård" som det hette, og er nu på 5 skyldmark.

Oldefar til den nuværende eier het Knut Jakobsen, født på Nateland i Iveland.

Han var blandt annet ivrig jeger. Sine kuler støpte han selv på den måte at han med naver borte hull i en stokk og heldte det fullt av bly, som han så kappet op i passe stykker og brukte i riflen.

En gang traff han bjørn og brennte på, men såret den bare. Senere blev den drept på Hobbeslandsheia. Den var da avmagret og ussel.

Knut hadde en søn som het Jakob. Han blev født 1798. Da han var 20 år gammel giftet han sig til Ås i Birkenes, hvor han bodde i en lengere årrekke.

Han var snekker og desuten flink felespiller. I den tid lå ofte uthavnene fulle av skibe. Mannskapene fra disse utbragte gjerne sine fristunder i land, hvor der enten var gjestgiveri eller et handelssted. Her gik det ofte ret lystig til. Baller og festlige sammenkomster arrangersjertes, og musik og dans var hovednummeret i disse lag. Spillemannen Jakob Knudsen blev så budsendt og kom, og gleden stod høit under tak, for Jakob kunde spille, han, og spillemannspengene strømmet rikelig inn fra de lystige sjøgutters flokk. Det var især i havnene omkring Lillesand at Jakob muntrede lagene med sit spill.

Jakob hadde 5 barn, 3 sønner og 2 døtre.

Sønnen Knut var 14 år da faren flyttet til Kornbrække, og datteren Karen blev gift med Johannes som eide grannebruket. Der var nemlig blitt to bruk på Kornbrække nu. De øvrige var Gunnar og Elias begge

snekkere og bosat i Tveit, samt Juliane, som blev gift på Justøy.

Knut Jakobsen Kornbrække satt som eier av gården til sønnen overtok den. Han hadde 6 barn, hvorav 4 lever. Sønnen Kristian omkom ved vådeskudd, da han var 13 år.

På østkanten av Kornbrække, like under Røinåsheias sydside, ligger en liten ryddning som heter Flaten.

Der bodde forhenværende skoleholder Halvor Nilsen. Man gav ham kjendingsnavnet "Lørken" og saa blev plassen kaldt "Lørke-Flaten".

For ca. 50 år siden stod der rester tilbake av skorsteinen på Lørkeflaten, og gjætergutten tendte bål på den.

Halvor Nilsen døde i 1829 i små kår, hvad efterfølgende utdrag av skiftet i hans dødsbo noksom bekrefter.

Han var barnløs, men hans hustru Anne Sterkulsdatter overlevet ham.

Dødsboet, der blev avsluttet den 22. mai 1830, utviser at hus og innbo utbragtes ved auksjon den 30-10-1829 31 spd. 3 mark og 3 sk. (126,50 kr.)

Boets gjeld utgjorde kr. 74,63. Heri er medregnet skifteomkostningene m.m., der beløper sig til kr. 32,00.

Av boets kreditorer møtte bl.a. en mann op med et tilgodehavende stort 27 øre, en annen med 40 øre og en tredje med 50 øre.

Efterat gjeld og omkostninger er dekket, blev der så tilbake et beløp på kr. 19,87 som blev delt mellom 9 arvinger. Pengeverdien var en annen dengang.

Enken fikk halvdelen herav. Av den annen halvdel blev fratrukket 6 pct. arveavgift og restbeløpet delt mellom den avdøde halv søster som fikk kr. 3,11 og 7 andre utarvinger hvorav 2 mannlige og 5 kvinnelige med henholdsvis kr. 1,40 og 70 øre.

Daværende lov sa nemlig at kvinnelige arvinger skulde kun ha det halve av hvad den mannlige arving tilkom.

Innen der blev bygget ordentlig vei langs vestsiden av Gladstadvannet, var både Kornbrække- og Gladstadfolk henvist til å benytte vannet som ferdselsvei - i båt om sommeren og på isen om vinteren. Der var en skarpe k l ø v v e i langs vannet. En gang Jakob for den med kløv på hesten sin, mistet hesten likevegten og styrtet til havs med både sig selv og kløvbøren.

På stabburloftet på K. ligger der en kløvsal som minner om svundne tiders transportbekvemmelighet.

Det sikreste kommunikasjonsmiddel blev derfor G.vannet. I femtiårene bekostet Kornbrække og Gladstadgårdene sledevei fra yttre enne av Gl.vannet til Kolgarhaug på Ø.Vallesvær, for at de kunde få sine produkter til sjøen. Ved Kolgarhaug stødte bygdeveien vestenfra til, og da var man ovenpå.

S A G N.

I nordre ende av Gladstad-vannet, tett ved osen, er det en høl som man kalder "Annershølen" Her skal i sin tid en mann med det navn være druknet.

I slutten av det 18.årh. levde det på Gladstad en mann som het Rasmus. Han var mer enn almindelig glad i det sterke. En kveld var han på Steindal i drikkelag, og det blev langt på natt, før man sluttet.

Nå skulde Rasmus på hjemveien, men folkene i huset rådde ham fra å reise, da det både var sent og mørkt. Men Rasmus mente nei. "Avsted ska skal jeg, om så Fanden skal bære mig", sa Rasmus. Og så reiste han.

Da han kom til Dalskleiv, møtte han Hinmannen der var svær og høi som alle skogtoppene. Og Rasmus syntes at uhyret vilde legge sig over ham og kvæle ham.

Hvordan det var og ikke var, så slapp han å bli kvalt, men han lovde med sig selv at han aldrig mer skulle fare Dalskleiva i mørke.

Rasmus hadde 3 sønner, Lars, Jakob og Isak. De var også gla i det sterke. Lars bodde på Sangereid, Jakob på Drangsholt og Isak reiste til Amerika.

Tett ved Dalskleiva er der en vasspytt som man kalder Simonsdabben. Her lå et "varp" tett ved. Her skulde Hinmannen engang været manet ned, og det var siden enhver forbireisendes ufravikelige plikt å kaste en grein på dette "Varpet." Greinehaugen økte alt fort, og anledningen for han til å komme op igjen blev derved mindre og mindre.

Man kastet derfor villig sin grein, for ingen vilde ha ham tilbake. Litt nedenfor "Varpet" ligger der en stor sten ytterst på en skrent.

Man kaldte den "Snella" (?).

Det var et almindelig ord om denne stenen at den snudde seg hver gang den hørte kirkeklokkerne.

KORNBREKKE-ÆTTEN.

I dette blad nr. 87 har en øvet pen faat plass for et stykke om Høvaaggaarder, hvor begyndelsen er gjort med Kornbrekke. Da der i nevnte bladstykke forekommer en del unøiagtigheter, skal indsenderen herav, som bor paa stedet, tillate sig at be om plass for følgende:

Det er ikke ved enden av et 3 km. langt og trangt dalføre gaarden ligger, men der, hvor dalføret deler sig i to. Samme dalføre, som tar sin begyndelse ved østre Vallesvård, fortsætter i nordvestlig retning forbi Gladstad og Kornbrekke til Grødum i Topdal, hvorved længden blir henved 10 km.

Litt søndenfor Kornbrekkes indmark kommer saa et andet dalføre fra nord eller nordøst. Det begynder ved gaarden Klepp i indre ende av Kleppevandet paa Røinaasheias østkant, gaar forbi gaarden Sagen ved Høvaags grænse og falder ind i dalføret Vallesvård - Grødum ved Kornbrekke. Mellem disse to trange dalfører, der ligesom danner et lavt og kuperet næss i skogen, er gaarden Kornbrekke ryddet og bygget for mange hundre aar siden.

Sagnet om gaardens første bebyggelse er i hovedsaken gjengit av hr. G.N. saaledes som det er blit fortalt mig, og kan maaske ha sin interesse.

Det var ikke Jakob Knudsen, født paa Torkilds-buene 1798 som var spillemann, men faderen Knut Jakobsen, født paa Nateland i Iveland. Han var det ogsaa som blev gift med en gaardjente fra Aas paa Haabeslandsheien, Marte Kristine Ellefsdatter. De solgte eller bortbyttet sit bruk i Aas, fordi de vilde utover, og fik igjen Torkildsbuene i Vestre Moland. Her levede de til sin død i en høi alder. Gamle Knut var foruten gaardbruger ogsaa snekker- og spillemann, naar det høvde.

Sønnen Jakob Knudsen byttet gaard med Salve Aslaksen Kornbrekke i 1838 eller 39 og kom saaledes til Kornbrekke. Han var i 20 aarsalderen blitt gift med Aase Gundersdatter Fjeldskaar, Røinaasheia. Hun var en søster av Ole Gundersen Fjeldskaar, der var kjendt av mange, da han som en slags kramkar og kvaksalver med koppe, og ladejern for vidt omkring. Han døde som gammel mand paa Aakerøy for en del aar siden.

Jakob Knudsen hadde i sit egteskap 5 barn, 3 sønner og 2 døtre. Den ældste sønnen Knut, som ved føderaadskontrakt paatok sig at forsørge sine forældre paa deres gamle dage og skulde hat gaarden efter dem, døde forholdsvis tidlig, bare 58 aar gammel, og det blev foreholdt sønnesønnen, den nuværende eier av gaarden, at opfylde faderens indgaaede forpligtelse mot den gamle.

Knut Jakobsen Kornbrekke født paa Torkildsbuene 1824 gift med Anne Marie Kristendatter Sannes av Tveit sogn, død paa Kornbrekke 17de mai 1882 - denne Knut var det som i sin ungdom i lighet med saa mange andre forsøkte sig som bjørneskytter. Det var jo nok av bjørn i skogen i de dage, men skytevaabnet jageren hadde, var nok ikke altid det bedste.

Føderaadsmannen Jakob Knudsen døde i slutten av aaret 1891 noget over 93 aar gammel. Hans kone var død i 1866, 72 aar gammel.

Foruten den ældste sønnen Knut, hadde Jakob Knudsen, som før fortalt, 2 sønner Gunder og Elias. De var begge gifte og hadde begge noksaa stor barneflokk. De eiet en tid hver sit lille gaardsbruk paa Vee i Tveit sogn og var foruten gaardmand ogsaa snekkere, hændige til at arbeide mangt og meget. Her døde den yngste, Elias Jakobsen i noksaa ung alder. Ligesaa hans kone Julianne som var fra Vestre Molands sogn.

Gunder Jakobsen solgte sit bruk i Vee og kjøpte et igjen i Østre Vallesvård, Høvaag. Her levet han i mange aar og døde i 1916 hos sønnen, som før hadde kjøpt gaarden av ham. Han var da henved 90 aar gammel. Hans kone, Tomine, var død nogen aar før ham. Gunder Jakobsen var en religiøs interessert mand hvad mange av ætten før har været og endnu er.

Foruten de nævnte 3 sønner hadde Jakob Knudsen 2 døtre, Karen og Maren. Den første var gift med gaardmand Johannes Børresen Kornbrekke, og den anden med John Tellefsen som en tid eiet et bruk i ytre Røinaas. De hadde begge en stor barneflokk. Ingen av ætten sitter nu paa disse gaardsbruk.

Jeg vil haabe, at hr. G.N. ikke tar mig det ilde op at jeg har fundet at maatte berigtige og supplere hans meddelelser. Jeg imøteser med interesse hvad han fremdeles maate finde frem mellem heierne og øyerne i Høvaag.

Kornbrekboer.

P.S. At "Andershøllen" i Osane er i Glstadvannets sydende og "lorkefladen" i K.skogens v.v. hjørne har lidet at si for den til disse steder knyttede historie.

D.S.

H Ø V A A G - G Å R D E R

Ved en feiltagelse falt dette avsnittet om Kvivik-gården ut i fjor-årets hefte.

K V I V I K.

Lasse Olsen blev gift med Marthe Svensdatter der døde 1747. De hadde 3 barn, Ole, Kristen og Inger.

Skiftet efter hende avsluttedes i lensmand Hans Knudsens hus på Trøde. Boets løsøre var værd 48 spd. 12 sk.

Under skiftet blev oplyst at Lasses svogre Osmund P. Stendal og Christen Eriksen Huggevik - Marites mand i annet ekteskap - hadde utstedt sjøde den 27/4(?) 1714 til Lasse Olsen Kvivig på de dem tilhørende dele av Kvivik, som de hadde arvet med sine hustruer.

I Marites første ekteskap med Leif hadde hun en søn som het Ole. Denne Christen Eriksens stedsøn fikk halvdelen av gårdspartens verdi (10 rdl.) Og disse 10 rdl. blev anvendt til innløsning av 1 kalvskinds gods i hans fars gård på Huggevik.

Skjødet er tinglæst 24/7(?) 1714.

Lasses søster Gjertrud var død ugift før 1714, og hendes arvelodd i Kvivik blev delt mellom hendes gjenlevende søskend.

Ole Lassesen hadde så senere kjøpt og betalt alt jordgods i gården som tilhørte dem.

Lasses gjeld ved skiftet: Til Sven Olsen Bagevig, Torstein Vesterhus, Tarald Tronderøen, Syver Nilsen Gløttingsvåg og lensm. Hans Trøde tilsammen 2 rdl. 1 m. Begravelsesomkostningerne efter hans hustru 7 rd.

Til deling gjenstod da 26 rd. 3 m. Kreditorerne fikk pant i boets løsøre.

Blandt løsøre er nevnt 1 liten båt med seil, svensk tøy, roskap og bord. - Slike ting er ikke tidligere forekommet,

Sorenskriver Peter Brønsdorph var skifteforvalter. Skiftebrevet blev tinglæst 8. juli s.å.

I 1756 døde Lasse Olsen.

Hans ældste søn Ole var gift og bodde på gården. Christen var ved skiftet efter faren i orlogstjeneste i Kjøbenhavn og datteren Inger, 24 aar gammel, var hjemme.

Sorenskriver Brønsdorph, lensmand Hans Trøde og Børge Tellefsen Åresnes avholdt skifte efter Lasse den 17. oktober 1757 på gården Qvævig (?).

Boets formue (løsøre) blev verdsat til 39 rd. 2 m. 6 sk. og gjelden til 28 rd. 3 m 18 sk iberegnet skifteomkostningene som var 8 rd.

I løsøret denne gang nevnes sølvknapper. Alle fordringshavere - også skifteforvalteren - fikk part i løsøret efter beløpets størrelse.

Ole Lassesens hustru het Torborg Nilsdtr. Hun døde antagelig 1762.

Den 21. oct. 1763 avsluttedes skifte efter hende. Boets løse eiendom blev verdsat til 55 spd. 2 m. 10 sk. og dets gjeld til 38 spd. 3 m.

Ole og Torborgs barn var følgende: Nils, Lorentz, Even, Søren, Anders, Abraham, Ellef og Jørgen.

Arveloddene blev ikke store her. Oles søskendes arvelodd stod fremdeles i gården, og disse var Christen, Inger og Lorentz. Den sidste er merkelig nok ikke nevnt i skiftet 1756 efter hans far.

Hvad grund der er for dette, kan ikke sees av nærværende dokumenter.

Fortegnelsen over løsøret begynder nu så smått å variere en del. Der forekommer nå gjenstande som tyder på nogen forandring i kleddragt og husstell.

Christen Lassesen døde 1765 og efterlot ingen livsarvinger. Hans gjenlevende søsken arvet ham 19. juni 1766.

Oles sønner Nils og Anders døde i ung alder. Lorentz ældste søn blev 18/11 (?) 1760 utnevnt til skyds (?) på Stenåsen, Gl. Hellesund.

1778 kjøpte Lorentz Olsen Kvivik av sin far og brødre, som alle hadde større eller mindre eiendomsandel i gården, for 140 spd. 14 2/5 sk.

Skjødet blev utstedt og undertegnet av samtlige den 24. mars 1778.

Lorentz var gift med Inger Hendriksdatter, og de hadde 5 sønner og 1 datter.

Ved moderens død i 1808 eller 9 blev der foretat skifte som avsluttedes 6. jan. 1810.

Den ældste søn Hendrik, var gift og bodde på fædregården, Nils var gift på Ribe, Andreas Sevrin 30 år, Christen 28 år, Jørgen 25. Disse tre var ugifte og befandt sig i utlandet. Datteren Torborg var død i egteskap med skibsfører Anders Christensen Heløen, men efterlot sig sønnen, Christen 4 år, og to døtre Marthe 5½ år og Inger Lovise 1 år.

Boets løse eiendomme værdsattes til 98 spd. 2 m. 6 sk. og gården til 400 spd. Dets gjeld og skifteomkostninger utgjorde 22 spd. 18 sk.

Faren fikk 238 spd. 18 sk. eller halvdelen og hver av barna 39 spd. 2 m 19 sk. Den avdøde datters barn fikk full lodd som de andre.

Arven, som hver enkelt fikk, bestod av en del løsøre og en part arvetomt gårder. Gårdparten utgjorde 1 25/68 (?) kalvskind for hver av barna, dattersønnen 118/764 (?) og datterdøtrene 113/764 (?). Faren fikk selv 6 kalvskind.

Fortegnelsen over innboet viser at dette var langt mer forskjelligartet enn tidligere i slegten, og mere velstandsmæssig.

Stentøi og husklokke nevnes for første gang.

Kreaturbesetningen er ikke medregnet i dette skifte.

Skifteforvalter var sorenskriver Andreas Friderich Finne, samt lensmand N. Stendal.

Lorentz tok føderåd samme år hos sønnen Henrik, der var lods og gift med Helene Gundersdatter Huggevik.

I 1810 den 19. mai blev der av lensmand N. Stendal på sorenskriverens vegne optat registrering på gården Qvivigen i Lorentz Olsens bo, der beløp sig til 77 spd. 3 m. 9 sk. for løsøre, og 1½ kalvskind i gården for 54 spd. De øvrige 4½ (?) hadde Lorentz tidligere tatt av til føderåd (føllaug).

----- O -----

R A M S Ø E N

Tellef Aslaksen søn Aslak overtok gården, og hans søn John efter ham. Jon solgte sin andel i Ramsøen til svogeren lods Ole Jensen fra Hellesund, og mens Ole bygde hus på Ramsøen, bodde han og familien på Natvik hos Jon.

Ole døde på Ramsøen i høi alder, og hans enke Oline flyttet senere til sin datter i Brækkestø hvor hun døde.

Ramsøens første nybygger het Abraham. Antagelig var han kommen fra gården Ribe. Han var lods og levde omkring 1750.

Han var to ganger gift. Hans sidste kone kaldtes i hennes siste år "Bedsta" av alle og enhver.

Der var barn av begge ekteskap. "Bedsta" hadde 3 gange tvillinger. Da hun engang blev sport, om ikke det var svært stræv med tvillinger gang på gang, svarte hun: "Det går for det same, når en blir vant med det."

En gang mens Abraham var i gjestebud på Ribe, kom havisen og stengte Randøsundet. Konen og de yngste av barna satt på alene der ute.

Den eneste forbindelse Abraham fikk med familien sin var ved å gå ned på Andeskjertangen og r o p e over for å høre hvorledes de hadde det.

Brødrene Abraham og Anders bygget hver sit hus og blev lodser. Tønnes der også var lods, beholdt farens hus.

Abraham blev gift med Abigel, datter til skibsf. Anders Hansen i Gl. Hellesund. De hadde to døtre.

Tønnes var gift med Trine Marie Kristiansdtr. Ribe. De hadde tre sønner og 1 datter.

Anders var gift og hadde flere barn Arnt, den eldste var sjømand en del år. Efter farens død kom han hjem og blev lods. Bernt Tobias Andersen bygde det fjerde hus på Ramsøen.

Mathias Andersen var fra Bergenskanten og kom sørover i krigens tid. Han fikk sig opført et lite hus i kanten av en steinrøis midt på øya. Så blev han lods og selte med Abrahams sønner.

En dag blev han slått overbord av en bråttsjø og forsvandt i dypet.

Få dage senere gikk lodsskøiten under, og tre brødre, nemlig Abraham, Anders og Tønnes, blev borte. - Nå var der bare en lods igjen på Ramsøya, og det var Bernt. Han var satt ombord i skib dagen forut og kom hjem efter at skøiten var seilt ut og gik vekk. Således var det nå bare en lods igjen på øya, og ingen skøite.

Det var et stort mannefall i den lille befolkning. Der var ikke fler voksne menn tilbake enn Bernt og Arnt Andersen, og han var i utenriksfart ved denne tid.

Johannes Andersen Natvik flyttet så til Ramsøya og bygde hus i Ribesund. Han var gift med Margrete Tomassen Ulvøsund.

Arnt Andersen kom hjem og blev lods.

Bernt, Arnt, Johannes og Jakob kostet så ny skøite i fellesskap og seilte med den.

Bernt var først gift med Elen Abrahamsdr. Ramsøy, de hadde 6 barn, annen gang med Inger Margrete Natvik. Deres 2 døtre blev gift, den ene efter den annen med Edvard Hansen, bror til Abigel. Han hadde desuten en bror som het Ole. Bernt inngikk så for tredje gang i egteskap med Trine Marie, enke efter Tønnes Abrahamsen. Og de fikk to døtre. Fire forskjellige kuld blev her samlet.

Arnts første kone het Katrine Kvivik. De hadde 7 barn. 2 av disse var lodser. Den ene lever fremdeles. Hans annet ekteskap var barnløst.

Abigel blev gift igjen med lods Nils Kristiansen Ulvøsund. 3 av deres sønner var lodser. 2 av disse seilte i sine yngre år tilsjøs og førte skib nogen tid.

Mathias's søn Anders blev lods og kjøpte Bernts hus efter at han var blit gift med Trine.

I 1847 kjøpte Johannes Glyttingsvåg huset efter Mathias og en del av Nils Kristiansens store hus og førte det over til Ribe, hvor han bygget et hus som han året efter solgte til lods Kristian Tomassen Ulvøsund. 2 år senere bygde Andreas Berentsen hus på Ribe. Han var også lods.

Lodseri, sjøfart og fiskeri har alle dage været det hvorved befolkningen har livnæret sig på Ramsøya.

Men en del av de gamle hadde også små gårdsbruk som de passet med flid. Da disse lå langt vække, må det ha været strevsom å drive dem. På Frellestad hadde 2 av Ramsøens opsittere et mindre gårdsbruk på et par kjøer.

Under våronns og innhøstningsarbeidet måtte man niste en del for ikke å si de fleste av familiens lemmer ut for både en og flere dage.

Kjørene blev tatt i båt om våren og ført til gårdsbruket, hvor de så blev til senhøstes, da de blev hentet tilbake og satt i fjøset derute.

Man gikk den lange vei morgen og kveld om sommeren for å melke helt borte på Frellestad.

Nøisomhet og arbeidsomhet var ikke sjeldne gjester i vore fædres hjem i de dage.

Og ære være dem derfor!

De som ikke hadde noget gårdsbruk vilde gjerne ha en liten hageflekk ved huset. Og var det smått om jord, bar man jord fra andre steder og fyllte på, til der var tilstrekkelig dybde for en liten kjøkkenhage, noen berrbusker og litt blomster. Så det blev både til nytte og pryð. Og så innhegnet man den ofte med en solid stenvmur til ly og beskyttelse.

Talrige er de forlis og havarier som skjærgården herute har været vidne til op gjennom tiderne, og herom kunde der skrives en lang saga i brogede billeder.

Her har mangelen sjømann kjempet en kamp mot storm og snedrev, med grundbrott og dragsug, en sidste fortvilet kamp før bølgen lukket sig over ham.

Høst og vinternattens mørke har ofte skjult tragedien som utspilledes derute i brendingene, hvis larm kvalte angstens rop og bønner, enten de lød i norsk eller fremmed tungemål.

----- O -----

Kristian Nilsen, søn til Nils Kristiansen, og Tomas Johannesen, søn av Johannes Andersen, er nu de eldste gjenlevende lodser på Ramsøen, henholdsvis 83 og 75 år. De har ikke så ganske litet å fortelle om hvad der er hendt derute helt fra deres barndom av og gjennom deres lange lodstid til den sidste stranding i 1917.

----- O -----

K V A N N E S

Kvannes er et nes som dannes av Isefjærfjorden og Kirkekilen - en arm av samme på vest- og nordsiden, og Bliksfjorden på sør- og Kvanneidkilen på østsiden. På den vestlige del av dette nes ligger gården av samme navn, og på østkanten like ved det smale Bliksund som forbiner Bliksfjorden med Røynevardsfjorden ligger Bliksund gård med sine marker og skog langs Kvanneidkilen, og vestover mot Kvannes gårdene.

Kvannes var i slutten av det 18. årh. en grend på 3 hus som sto i en klynge med utsikt til Kirkekilen. Her bodde det i århundreskifte de 3 eiere Bent Kristoffersen, Anders Torbjørnsen og Anders Eivindsen.

Bent som var kommet fra Røynås, i Birkenes hadde det største huset. Hans kone het Karen. De hadde 3 sønner, nemlig Kristoffer, som døde ung, Jonas og Tønnes. Bent delte senere henn sin gård mellom Jonas og Tønnes, slik at Jonas fik husene og den ene halvdel av gården og Tønnes den annen halvdel hvor han bygde og bosatte seg. Senere henn bygde Jonas nye hus på en ny tomt noget østenfor den tomte hvor det gamle huset sto.

Jonas hadde fire sønner nemlig, Benjammin, Jørgen, Govert, Johan og en datter som het Hanna. Benjammin var sjømann i mange år, den siste tid, skibsfører. Hans kone, Anne Andrea, var datter av Tønnes Bentsen. De hadde 6 barn, 3 av hver slag, som alle døde unge. Benjammin ble således helt barnløs, og da hans kone døde, solgte han gården og kjøpte et ganske lite gårdsbruk på Kvannes hvor han døde.

Hans brødre Jørgen og Govert døde ugifte. Johan var sjømann og skibsfører. Han var gift med Bergine Marie Børresdatter Høvåg. De bygde hus på Kvanneid ved sjøen. Etter en del års forløp, kjøpte han et mindre bruk på Kvannes av broren og flyttet huset dit.

Han hyrte seg første gang med bark "Ino" av Grimstad, og dette fartøy blev han stående ombord i - med undtagelse av de måneder han behøvde for å ta styrmannseksamen - inntil han forlot det etter flere års førerskap.

Hanna blev gift med Benjammin Tønnesen, Jonas Bentsens bror. Tønnes var først gift med Marte Andersdatter Bliksund. De hadde en sønn Benjammin, og en datter Anne Andrea, Benjammin bygde hus i Snekkevika, hvor han ryddet ny gård, Senere solgte han Snekkevika og flyttet til Svinøy i V.Moland. Anne Andrea blev gift Benjammin Jonassen som før fortalt. Tønnes Bentsens annet gifte var med Inger Kristine Tønnesdatter Åkerøy. Hennes foreldre het Tønnes Olsen og Guri. Tønnes og Inger Kristine hadde mange barn, nemlig 6 sønner og 4 døtre. Alle sønnene har vært sjømenn. Den yngste, Anders Tønnesen Bjørnholmen ble 103 år.

Jonas og Tønnes Bentsen kom overens om å avstå til deres søster Anne Helene et lite bruk i Jakteviga. Her bygde da Anne Helene og hennes mann, Johannes Andersen, et hus som fremdeles står der ute ved sjøen, nettopp der hvor man fra Bliksfjorden fører inn i Isefjærfjorden.

De hadde ingen livsarvinger. Senere kjøpte Benjammin Jonassen Jakteviga tilbake og solgte den til en ny eier igjen. Det var Trine Johannesen, datter av Tønnes Bentsen.

En annen av Bent Kristoffersens døtre het Berte Marie. Hun blev gift med Ommund Håversen Nedre Høvåg. Og en tredje het Elen Kartrine. Hun blev gift med en som het Per. Han var altnuligmann. De fikk også hustomt og et jordstykke av Jonas og Tønnes. Her bygde de et lite hus. De hadde to barn. Bent og Inger, der begge døde ugifte. Per var innflytter. Han var innkommandert på kanonbåtene i krigens tid og gjorde tjeneste i kystvakten.

Anders Torbjørnsen var gårdbruker. Han byttet gården mellom sine to sønner Tønnes og Nils. Tønnes fikk hjemmegården og Nils bygget seg hus i Åmbunes, i en smal bukt nede ved Bliksfjordens strand.

Tønnes var sjømann og seilte særlig i sine senere år på Holland. Hans kone het Oline. De hadde en sønn. Håver som bosatte seg på Steindal. Han var skibsfører en tid, og foruten gårdbruker.

Dessuten hadde de døtrene Tomine som blev gift med Jan Svensen Holte. Trine gift med Abraham Danielsen Isefjær. De bygde hus i Spansslåtta på Kvannes tett ved Isefjærfjordens østside. Abraham seilte som Danmarksskipper. Da hans far døde flyttet de til Isefjær og overtok gården. Spansslåtta solgte de til Jan og Tomine.

Marte Tønnesdatter blev gift med en skreddermester Jonsen, og bodde i Kristiansand. Alette bodde i Brekkestø hvor hun var gift med skibsfører Vilhelm Svendsen.

Olivia flyttet til Vestre Vallesvær. Hun var gift med Mads Vallesvær.

Karoline blev gift med kirkesanger Jakobsen. Han kjøpte svigerfarens gård og bygget nye hus der. Karoline døde efter få års ekteskab. (Etter hva far sa var lensm. Jakobsen gift med to døtre til Tønnes Andersen. Fars morbror Kristen Tønnesen Brekkestø var også gift med to av de samme døtre) bem. A. Bjørnholmen.

Nils Andersen som bosatte seg på Åmbunes, var skibstømmermann. Hans kone var kommet fra Homborgsund og het Inger Birgitte. De hadde 4 sønner og 1 datter der døde ganske ung. Sønnene var Herman, Anders, Karl og Govert. Anders døde i Santos. Karl var los og bodde ved Hellenes. Govert bodde på Ribe. Hermann hadde farsgården Åmbunes.

Anders Torbjørnsen hadde dessuten 3 døtre, Anne Elisabeth gift med Knud Nilsen Ribe, Johanne Marie der flyttet til Åkerøy og Gunvor gift på Omland med Anders Jore.

Anders Eivindsens gårdsbruk var det minste av de tre eldste brukene på Kvannes. Sønnen Emanuel som overtok gården efter sin far, rev det gamle hus og bygde opp et mindre mere sentralt beliggende på sin eiendom. Det var det samme hus og gård som Benjammin Jonassen kjøpte og bebodde mange år senere. Emanuels kone het Berte Katrine. De hadde 3 barn av hver slag. Even var sjømann og bosatte seg i Lillesand. Peder og Elias døde utenlands. Inger Katrine blev gift med Tønnes Bjørnholmen, og da han var død, flyttet hun tilbake igjen til Kvannes. Faren gav seg i folaug til henne og hun fikk det der var efter ham. Hun døde barnløs. Hennes søstre var Pernille gift med Tønnes Krossen, og Gunvor Andrea, der døde ugift.

I Kvalsvika ved Kirkekilen på vestkanten av Kvannes bodde for mange år siden en mann som het Gjerulf Knutsen. Han var veteran fra krigsårene. Han var nemlig innkalt til kanonbåtstjeneste her på kysten, og da ufreden var slutt, hadde Gjerulf som flere andre av den slags folk festet seg en mø og et bo.

Gjerulfs hovednæring ved siden av Kvalsvikas lille gårdsbruk var gråsteinsarbeide. Heri hadde han hjelp av sin sønn Karl, inn til denne døde av tæring. Han hadde dessuten datteren Juliane der var Isak Holtes første kone og Aase Katrine som døde ugift. Hans kone var Anne Marie.

Gjerulf var noe av hva man den gang kalte "klog" mann. Han drev med litt kvakksalveri her og der "leste over" og "målte" med mer eller mindre heldig resultat.

FØDERÅDSKONTRAKT FRA B. SVENDSENS GÅRDSARKIV

Jeg underskriver Bendt Christophersen, boende på gaarden Qvandnæs i Høivaag sogn tilstaar og herved for alle vitterlig-gjør at da jeg i en høy alder og dermed forbundne svagheder ei ser meg istand til for eftertiden at styre mine eiendommer uden at geraade i gjeld, saa har jeg for at forebygge saadant for fremtiden aftalt og besluttet, ligesom jeg herved med mine kjære sønner Jonas og Tønnes Andreas Bendtsønner oppretter og indgaar følgende:

Fledførings Contract.

Bemelte mine kjære sønner Jonas og Tønnes Andreas Bendtsønner skal fra nu af og fremdeles så lenge Gud vil forunde meg livet, forsyne og forsørge meg paa gaarden Qvandnæs med alle livets nød-vendigheder og bekvemmeligheder af føde klæder, huusly, lys og varme, renlighed og oppvarthning, en saktmodig og omhyggelig omgang, saavel i sundheds som funemmelig i sygdoms tilfelde og efter døden besørge mit afskjælede legeme på en hederlig maade jordet, men saa fremt jeg ei skulde finne meg fornøyet med at søge deres bord, da at levere meg følgende til min aarlige underholdning, nemlig: 2 tønnder korn, 1 tønnde rug, 1/4 tønnde gryn, bestandig melk av en koe, et faar til slagt, 3/4 tønnde malt, 2 tønnder poteter, 3 pund kaffe, 1 1/2 pund sukker, brendevin, tobak, suurt, salt, erter og spe-serier efter fornødenhed, 5 spd. i haandpenger, hest til kirke el-ler efter prest naar maatte forlanges saavel som alt annet til min bekommelighed og brug saasom seng med fornødne sengklæder, gangklæ-der, lys og varmt værelse, samt en pige til min opvarthning og til-syn.

Og naas nu aavenmeldte mine kjære sønner Jonas og Tønnes Andre-as Bendtsønner ansvar af dem for den halve del, opfylder foranstaaen-de pligter, saa skal fornevnte mine kjære sønner som et billigt ve-derlag eie, nyde og beholde alt hva jeg ved døden måtte efterlade meg, saavel jordegodset 4 kalvskin i gaarden Qvandnæs med andel, bygninger og herligheder som jeg under opgivelses-skriftet har aflaget til mit (fødflyverd) saaledes at en hvær af dem skal være eiende av 2 kalvskind med forholdsmessig anpart huser og herlig-heder, der som løsøre, penger og pengers verd intet i nogen maade undtagen.

Vi Jonas og Tønnes Andreas Bendtsønner vedtager i et og alt forestaaende Fledføringscontract til nøyaktig opfyldelse og efter-levelse imod det derfor bestemte vederlag.

Dette til stadfæstelse under min haand og tvende vitterligheds vidners overværelse.

Qvandnæs den 22. Desember 1822

Bent Christoffersen

Til vitterlighed af os underskrivne:

Anders Torbiørnsøn
Tønnes Andersen

Jonas Bentsen
Som Corator Tønnes Olsen

S A G N S T U B B E R

Abraham Bjørnholmen, lagets første formann, samlet ikke få stubber og historier som vi vil benytte i senere hefter. Her er noen smakebiter.

DRAUGEN.

Det var en mann fra Tronderøya som kom seilende østenifra ei natt - det er vel nå en 100 år siden -. Mannen skulle heim. Jeg kan ikke minnes hvor han hadde vært, men det var pålandsvær og mørkt og fælt. Plutselig kom det en mann i en halv båt seilende ved siden. Det var en avdødd, kjent mann i den halve båten. Jeg kan ikke huske hva ærend han hadde, men det var noe han måtte ha sagt. Det endte med at han lofte Tronderøymannen å aldri vise seg mer, og det har jeg aldri hørt han har gjort heller. (etter far).

HULDRA.

Det har vært møte hulder på Tronderøya. På yttersida av øya er det et sted en kan gå tvers gjennom heia et langt stykke. Hulen kaltes før Hullehola): huldrehulen. Nå kalles stedet Hvalholmsondklåva - vår tid har lite sans for det mystiske når en unntar ønskevisten og vassårer! På disse ting har de den sterkeste middelalderske overtro.

Gamle Omund Bjørnholmen var født på Tronderøya omkr. år 1840 og døde i 1929.

Han var en sjelden koselig mann som ofte kom bort til oss om kveldene og satt og prata.

En gang fortalte han omtrent så i fullt alvor: "Det var tidlig en morra seint på høsten, Jeg var omtrent 13 år den gangen. Jeg skulle ut å vrage. Det var regn og uvær. Jeg leitte høyt og lavt og kunne ikke finne sydvesten. Dermed blei jeg harm, skjelte og ga vondt fra meg. Jeg for avsted i sinne og gav meg på vei i mørket over øya ut mot Hvalholmsund. Da jeg var kommet halvveis over øya, fikk jeg se huldra med saueflokken sin. Sauene var blå, og huldra løp rundt dem og sa: "Hysj ja! Hysj ja!"

Jeg hadde hørt at hvis en heiv stål over en av huldras sauer, kunne en ta den. Dermed treiv jeg tollekniven, løp til og kastet den over en sau og sprang heimover det forteste jeg kunne. Da jeg kom heim, besvimte jeg straks og sov til langt på formiddagen. Da gikk jeg ut på øya og fant kniven, men jeg så ikke noe hverken til sauen eller huldra. (Omund trodde dette sjø!)

Omunds søster fortalte at hun hadde hørt huldra. Det var en kveld med "tågever". Huldra ropte da også: "Hysj ja! hysj ja!"

En annen gang hadde hun hørt underjordisk musikk på Tronderøya.

Jeg har også hørt en fortelle at noen hadde hørt underjordisk musikk på Slettefjellene på Kvanes.

Omund fortalte at han hadde gått lite og ingenting på skole. Han var klok nok og hadde stor fiskeskøyte, men han kunne hverken

lese eller skrive. Han seilte sin første tur på Danmark da han var 11 år. Han var kokk og fikk et buksetøy i hyre.

Han var svært sterk. Det fortelles at en gang han falt ut med mannskapet ombord i ein skute, jaget han dem i land alle mann. Tilsist tok han skipperen og holdt han på strake armer under taket i kahytta. "Etterpå bad de om godt ver."

Han var også god til å svømme. Jeg husker han vrikket ut midt på fjorden i prammen, steig opp på æsringen og jumpet over bord. Han var da en gammel mann med grått skjegg.

JUL PÅ KALVØYA.

Det hadde vært storm, snøtykke og uver i daevis så her var ikkje til å komme i båt. Men så ein morra hadde uvere gjett se, Vinnen va stilna a'. Da lå snøen jamt me loftsvinøyane. Å så va det juleaften! "E får se om e ikkje kan komme over te Ågerøya å hanle lett," sa far. Derme tok han på se sjøstøvler og sjøtrøye, dro skinnlua godt ner over ørane og håppa ud gjennom loftsvinøye. Då mi så ner frå vinøye, va han forsvonnen. "Hå blei du a, onkel Gonner?" robte Lina. "Å, e e her nere!" kunne mi høre han svarte. Om ei ston hadde han klørt se ud på brygga og kom oppi skjekta som han skoffa rein for snø. Mi så han rodde udåver og forsvant mellom skjæranne.

Snøen lå høy over holmer og skjær. Da han va kommen et støkke frå brygga, fekk han se en mann som sadd på toppen a ei snøfonn på et skjær. Far rodde hente. Men då atterennen a skjekta tøtsa mod snøkanten, to fonna raus å både fonna å mannen rauste ner i skjekta te far. "Hå kommer du i frå?" sa far. "Jag är svenska, men skuten är från Hamburg," svarte mannen. Så rodde di hen te skuta som sto på gronn å fekk berja mannskabe heim te Kalvøya. Etterpå va di ombor i skuda å lasta over i skjekta allslag proviant å fine sager som di to heim. Ja, då fekk mi jul så de sae seks. Åsså slig naen oster. Di va så svere som slibesteiner - di rulla di inn gjennom gadedøra. (Fritt gjengitt etter Sven Krossen).

ORIGINALER

"G R E V E N"

Det var gjerne tilfelle i tidligere dager at hver bygd hadde en eller flere såkalte "raringer" eller "skrønemagere", originaler i sitt slags, av hvem det sto et visst ry. Etter hvert som tiden går blir de sjeldnere og sjeldnere. Der synes ikke lenger å være grobund for dem i nåtidens kultur. Som oftes befant de seg på livets skyggeside. Små-kår fattigmannskår var deres livslodd, men dette til trods forstod de å holde mote oppe. De blev gjerne møtt med velvilje av sine bedrestillede medmennesker der sjelden undlot å gi dem en liten håndstrekning - I ly av denne velviljen som de gjevnlige møtte på sin stenete vei, trivde både deres legemlige og åndelige habitus.

Langt inne i skogen og fjernt fra alfarvei ligger "grevskapet" Ulsholmen. Stedet er som navnet sier en holme der ligger i midten av et vann. Her bodde "greven" Osmund i en liten hytte der såvidt var plass for ham selv, samt hans kone og deres eneste barn Kristine.

Første gang hans tilkommende skulle ta sit fremtidige hjem i øyesyn var om vinteren, da is og sne dekket vannflaten rundt omkring holmen. "Her ser du min eiendom" sa Osmund idet han med hånden pekte utover den snedekte vannflaten.

Da bryllupsdagen kom rodde det lille brudefølge fra Vallesvård til Lillesand. Vielsen skulle nemlig foregå i V. Moland kirke. Etter at den høytidelige akt var tilende, begav Osmund seg selv ene på hjemveien over land og overlot til bruden med følge å fare sjøveien tilbake igjen.

Osmund holdt seg selv for å være overmåte klok, og han krydret gjerne sin tale med stivt bokspråk. Navnlig gjorde han bruk av dette når han avla mere fremtredende personer sitt besøk. Og når han på sine turer her eller der aktet seg til et slikt besøk, trakk han alltid i sin beste stas: en blankslitt splittfrakke og flosshatt, samt stav i handa.

Når han hadde vært innom Hegermann i Boen eller hos gamle lensmann Stendal hadde han bl.a. også fått gamle aviser til foræring, og disse gjemte han så i den gamle skimlete flossen sin som på den måten gjorde tjeneste som avismappe.

Og når han da i disse blødene hadde truffet på et eller annet stykke som han hadde fått stavet seg gjennom, la han ut om dette med store fakter og høytravende uttrykk som en "greve".

Hans hele husdyrbestand var to tre geiter som hadde det nok så fritt. De beitet som oftes utenfor grevskapetets eiermerker. En dag han var nede på Vestre Vallesvård blev han tilholdt av eierne der å ta bedre vare på sine geiter ellers fikk han avhende dem. Men da utbrød "greven" med stor pathos. "Om der er så mange djævla på Vallesvård som der er taksten på Mads Torjusens hus, vil jeg ikke skille meg av med mine geter!"

Like før jul plæide han å ta seg en tur rundt på gårdene i bygden for å hendte seg litt av julens goder. Blant annet traff det seg også at han fikk et julelys. Dette anbrakte han da på flosshatten sin hvor det blev stående til han kom hjem. Flossen synes for grevens betraktning å være det gjeveste - det var nesten som en "grevkrone". Her hadde lyset og kunnskapen sitt opphøyede sæte. Under hatten var det derimot bare så som så: forstandens lys var nok bare en prås.

Han var lett å narre for dem som fant fornøyelse deri. Og flere historier vidner derom. Som ventelig var fikk narreriene et misserabelt utfall for den stakkars fjolling. Den siste nevneverdige begivenhet i "grevens" liv var da hans hytte brant midt på natten. Han var da alene. Med nød og neppe fikk han reddet seg ut med avsvidd hår og skjegg og store brandsår på kroppen.

"B A R O N E N"

Oppe i skogbrynet lå en liten plass som kaldtes "Baroniet". Her bodde den veldige jeger "baron" Jørgen. Hans jakthistorier var utrolige både i antall og innhold. Og selvsagt var det han selv der hadde opplevet dem.

Han gjengav dem med en sådan tilforlidelighet at en kunde helde til den mening at han selv trodde det var den rene sandhet han fortalte.

En dag fikk han se en ustyrtelig mengde småfugl høyt oppe i luften. Best som han stod og betraktet dem blev de større og større. Og da de så slog ned på bakken i nærheten av han viste det seg at det var en overhending stor flokk tiur. Selvfølgelig skjøt han da med det samme så mange han kunde bære med seg hjem og vel det.

Om høsten inntraff det gjevnlig sånn på morgenkvisten mens Maren, kona hans kokte kaffeen at han tok børsa og gikk forbi døra et lite stykke og klemte to tre terer som gikk der. Når han så kom inn igjen, stod kaffeen på bordet. Hare var det også fullt opp av i den tid. Det traff seg titt om kvelden at han ba datteren tende løkta å gå med han ut på harejakt. Og mens hun lyste med løkta skjøt Jørgen den ene haren efter den annen i løkteskinnet.

En dag kom han inn på prestens kontor for å betale presten tiende. Skyller e da noe? Skyller e da noe? Skyller e da noe? sa han. Presten så opp, men så forsto han. Han tok frem protokollen og så efter. Ja, så var det så og så meget. "Baronen" trakk opp pungen og betalte sin "skyld".

Mens presten en dag utpå sommeren var i kirken for å lese med konfirmantene, kom der en mann anstigende meget høytidelig i floss og diplomat der i parentes bemerket var adskillig medtatt av tidens tann. Han strøk flossen og vandret oppover i kirken til presten. "Ja nå kommer e me a", sa 'n. "Hvem er det De kommer med?" spurte presten. "Maren vel! Ho e død nå å ska begraves" - - - -

Han hadde selvsagt undlatt å melde dødsfallet for presten før nu, "han kom me a".

"C O N S U L E N"

Anders het han og levde mesteparten av sitt liv i enlig stand. Og all hans eiendom i denne verden var ei hytte og en jordlapp derinne på S.stranna. Omsider slog også hans time, og det var da enke og fattiglem Susane ga ham sitt "ja". Forlovelsestiden blev kort, for de var forlengst kommet til skjells år og alder. begge to, og bryllupet blev gjort i stand.

Ett dusin personer ledsaget dem til alteret. "Consulen" der så å si var hovedpersonen ved denne anledning hadde desformedelst iført seg lånt gala, da hans egen var mindre presentabel.

Såsnart presten var kommet for alteret, var også øyeblikket kommet for brudeparret - Susane visste veien, men "Consulen" var

mindre kjent hvorfor han til en begynnelse blev stående nokså langt borte. Men så var det en av følget - antagelig en slags kjøgemester der velvillig puffet han fremover "Consulen" forstod vinket og trakk seg oppover til han stod ved siden av selve alteret, og da snøt han seg med neven både så grundig og så tydelig at samtlige tilstedeværende brast i latter.

Der lå en Danmarksfarer og tok inn last i Stranda. Dekksgutten der ombord likte seg ikke noe videre. Han ville gjerne komme ifra. Og han sa det til skipperen. Denne var en spasmer, og han sa da til gutten. "Ja er det så du vil ifra, så får du gå inn til "Consulen" der og bli avmønstret". Og så var han borte og fant fram noen slags papirer, stakk dem i hånden på gutten og sa: "Se der ta dem med deg."

Gutten var troskyldig, tok "papirene" og ruslet i land til "Consulen". Han traff på Susane og spurte om "Consulen" var hjemme.

Susane opp i et fykende sinne og sa at hun skulle snart gi han "Consulen" og dersom han ikke pakket øyeblikkelig, skulde han få med henne å bestille.

Gutten blev redd og føk ombord igjen så fort han kunde. Det var den avmønstringen han fikk der.

Fattigkommisjonen hadde i et møte tatt en beslutning vedkommende "Consulen" og hans husstand, en beslutning som visstnok ikke falt helt sammen med sammens ønske.

Kort efter innfant Susane seg hos presten, der var ordfører i fattigkommisjonen. Hun skulde nok høre hvorledes det var gått. "I dag henger sverdet over hodet ditt Susane," sa presten.

Da ga Susane det lødige svar. "Vil presten ta ham, så kan han spytte i bolen!"

Dermed gikk Susane.

EGET HERRED I 50 AAR.

1864 - 1914.

Indtil 1864 udgjorde Høvaag og V. Moland et herred og herredsstyremøderne holdtes i Dalene ved sognegrænsen. Saavel da og senere fremover, efterat Høvaag var blit eget herred, valgtes medlemmerne mest i sognets østre del og var mest bønder. Kun faa blev valgt paa det "arme Nasset" eller vestenfor Isefjærfjorden. Der kunne sommetider være med 3 - 4 medlemmer derfra. I slutningen af sekstiaarene tog man sig dog her ved et valg sammen og fik flere repræsentanter med. Det gjaldt nemlig at faa lagt en vei fra Høvaag og vestover til henimod sognegrænsen med Randøjsund. Det var kun en rigtig simpel bakket grusvei der blev lagt, og der ydedes forholdsvis store private bidrag.

Men efterat dette kjæmpetag var udført indtraadte slappelsen. Ved næste valg mødte der næsten ingen fra vestresognet og styret blev det gamle som før.

Man maa ogsaa erindre at i den tid var her i forhold til folketallet faa stemmeberettigede i herredet. I udhavnene og paa øerne var næsten ingen. En undtagelse blandt de sidste var Aakerøen. Der havde flere matrikuleret jord, og Aakerøen havde gjerne et eller to medlemmer i herredstyret. De øvrige øer og udhavnene var sjelden repræsenteret.

Og selv om man i den tid havde stemmeretsbetingelser, gad mange ikke gjøre sig stemmeberettiget, idet de undlod at aflægge den paabudte ed.

Aakerøen har ligesom været noget for sig selv og som man ogsaa i hine tider maatte tage særlig hensyn til.

Den var i lang tid noget af et diktatoriat, idet et par mænd varetog øens offentlige interesser, og disse mænd varetog dem saa omhyggelig at øens øvrige befolkning brydde sig lidet eller intet om herredets eller øens offentlige sager. Naar det i den tid ofte hed, at man mente saa og saa paa Aakerøen, vil det ret oversat sige: De to mænd mente saa.

Men da alderen og siden døden tog disse mænd bort fra det styre de i aarrækker havde udøvet, indtraadte nye forhold paa øen. Tiderne er andre og ingen kan utfylde deres pladse.

Som nævnt var der under den gamle stemmeretslov faa stemmeberettigede i herredet. Men saa kom stemmeretsudvidelserne, først den efter ænsus og siden alm. stemmeret for mænd og saa for kvinder. Derved blev en masse nye stemmeberettigede, som førtes til urnen.

Det er saa ganske naturligt at denne masse, som aldrig før havde deltaget i det offentlige samfunds liv, og maaske ikke ofret det en tanke, i førstningen var famlende og ubehjælpelige. Dette kom ogsaa tilsyne, kanskje mest ved stortingsvalgene, men ogsaa ved kommunevalgene. Saaledes ved næstsidste stortingsvalg da en liden gruppe paa 28 stkr. samlet sig om en skipper i sognet, en aldeles i valgkredsen ukjendt mand og som selvfølgelig kun fik de 28 st. Noget lignende gjentog sig ved sidste stortingsvalg.

Ved denne masseforøgelse af stemmeberettigede blev der en forskyvning i repræsentationen i herredstyret. Mens det før var mest bønder, der sad i herredsstyret, blev det nuskipperne. Og en tid vokste deres antal for hvert valg. Man naadde indtil, at af herredets 12 re-

præsenterer, var de 10 navigatører. Saavidt jeg har undersøgt øst og vest langs kysten er her ikke fundet sidestykke i vort land. Systemet var saa anerkjendt, at det var ligesom en selvsagt ting at saasnart en skipper ga sig hjemme, skulde han straks anbringes i et eller andet af herredets styrer.

Ja der skulde endog fra en skipper falde ytringer som at han maatte hjem i valgaaret, da han skulde ind i kommunestyret.

Dette skippersterke herredsstyre anbragte kollegaer enten af sin midte eller udenfor samme i de mest ærefulde underordnede korporationer: i bankstyret, til jury- og domsmænd, ja endog til skjønsmand af jordeiendomme, mens jevne, fornuftige og bramfrie bønder sattes udenfor. Man kunde tro at disse sidste, der ernæret sig af jordbrug, skulde forstaa sig ligesaa godt paa landeiendomme som nylig hjemkomne sjømænd, selv om disse drev et gaardsbrug som biindtægt.

De sidste valg har vist at denne ensidige repræsentation er paa retur. Aarsagerne hertil er flere. Man har tabt noget af beundringen for skipperstanden og finder, at man har forløftet sig paa samme af dens mænd. Og de forskjellige samfundslag f.eks. fiskerne finder sig tryggest repræsenteret ved mænd af sin egen stand og alle kredse vil ha sin eller sine repræsentanter.

Den unaturlige og falske beundring for nævnte stand svinder og en sand agtelse, hvormed den er bedre tjent, arbeider sig frem, idet man fuldt ud respekterer alle hæderlige inden standen som andre gode samfundsborgere, som mænd der kanskje har "døiet mangel dravat" og med ære repræsenteret vort land.

Man oplever ikke længer slige foreteelser som at omtrent hele forsamlingen under en opbyggelse reiser sig for en indtrædende ung skipper med frue for at gi dem plads oppe ved talerstolen. Heller ikke gjør man stor vei paa kirkebakken, om en skipper passerer forbi til kirke.

Det skal tilføies at i denne skippertid, 80 - 90 aarene og begyndelsen af indtrædende aarhundrede udførtes her store kommunale foretagender, og det tør nok være at et bondestyre ikke hadde tat saa tunge løft. Skipperstanden er i regelen ikke smaaknuslen.

Mens man i gamle dage i de mest stemmeretsløse kredse kun deltog i sognets offentlige sager paa den maade, at man ræsonnerte om, hvor galt styret i sognet var, men sjelden satte fingeren paa noget bestemt galt, er nu disse kredse eller alle klasser ved stemmeretsudvidelsen ført ind under ansvar, og intet har større betydning for en god samfundsand end ansvarsfølelsen.

SKATTELIGNINGEN FOR HØIVAAG FOR 1875.

I Høivaag Herred er for 1875 udlignet Fattigskat 1244 spd. 42 skj. og for fælles Skolekasse Skoleskat stor 971 Spd. 97 sk. og til forøget Skole paa 8 forskjellige Kredse udlignet frivilligt Bidrag 179 Spd. 72 sk.

	Antagen formue Spd.	Antagen Indtægt Spd.	Samlet Skat Spd.	Sk.
Knud Jacobsen Kornbrække.....	4.300.	345.	18.	57
Tobias Osuldsen Glastad	2.400.	190.	8.	105
Tellef Larsen Østrevallsværd..	7.500.	665.	39.	53
Anders Kristensen do.	6.000.	500.	30.	43
Gunder A. Andersen do.	3.600.	320.	17.	32
Haaver Tønnesen og Jacob Nielsen Stendal	8.500.	575.	34.	109
Herman Arntsen Stendal	10.500.	645.	45.	79
Niels A. Andersen do.	2.700.	285.	10.	74
Lars R. Andersen do.	2.200.	510.	20.	43
Reinert Johannesen Trøde	5.500.	400.	15.	75
Arnt J. Børnsen do.	3.000.	185.	10.	7
Mads Torjussen Vestrevallsværd	2.800.	270.	10.	117
Gunder Tønnesen do.	2.800.	180.	9.	62
Ole T. Johannesen do.	2.500.	800.	39.	95
Johannes Olsen do.	6.500.	515.	32.	1
Anders Svendsen Holte	2.000.	250.	10.	90
Arnt T. Abrahamsen Hellevig....	4.000.	340.	18.	56
Ole Abrahamsen Kjøstvedt	16.000.	800.	54.	53
Hans Kristensen do.	5.300.	295.	17.	67
Abraham Olsen do.	2.500.	255.	11.	29
Hans Gundersen do.	4.000.	310.	16.	31
Aanon O. Grimenæs do.....	3.000.	450.	21.	106
Johannes Salvesen Øresland	3.400.	280.	13.	109
Jacob Abrahamsen do.	3.200.	260.	12.	84
Abraham Abrahamsens Enke do. ..	4.400.	280.	15.	61
Paul Johannesen do.	3.000.	700.	33.	13
Simon Johannesen do.	3.400.	330.	13.	41
Martinius Jacobsen do.	1.200.	460.	15.	106
Halvor Johannesen Flæse	2.500.	285.	16.	62
Sognepræst Christensen Høivaag.		550.	17.	86
Lensmand Olsen do.	1.050.	390.	14.	100
Johan A. Jonassen do.	600.	470.	16.	15
Kirkesanger R. Jacobsen Kvannæs	1.000.	350.	12.	99
Benjamin Jonassen do.	3.000.	270.	12.	96
Anders Kristensen Isefjær	5.000.	380.	20.	4
Abraham Danielsen do.	2.200.	260.	9.	84
Jørgen Mikalsen Eidjord	2.000.	210.	8.	114
Anders Johannesen Kvaase	3.000.	360.	15.	48
Jørgen Kristofersen do.	4.500.	380.	21.	59
Govert Johannesen do.	4.000.	390.	17.	107
Tønnes A. Aslaksen Melaaen	4.500.	385.	21.	9
Osmund Halvorsen Vesterhuus ...	2.000.	230.	9.	114
Abraham Paulsen do.	5.000.	350.	21.	105
Tønnes J. Tønnesen do.	700.	350.	13.	106

Marcus Kristensen Randvig	3.000.	200.	10.	95
Ole A. Abrahamsen Ydreaarsnæs..	2.400.	220.	9.	24
Hans T. Olsen Hellenæs	2.700.	465.	22.	13
Johan Jacobsen Natvig	1.800.	780.	34.	9
Abraham Johannesen Glytningsvaag	2.400.	220.	9.	24
Arnt Kristensen Bagervig	600.	530.	21.	31
Niels Knudsen Ribe	1.600.	580.	25.	47
Ole Knudsen do.	1.200.	460.	19.	19
Tønnes Kristiansen Ulvesund ...	2.700.	220.	13.	47
Cimon H. Kristiansen do.	800.	300.	11.	64
Henrik H. Henriksen do.	2.500.	500.	25.	64
Anton Kristiansen do.	2.500.	600.	29.	15
Lodsoldermand Kraft do.	1.000.	250.	10.	119
Hans M. Hansen do.	700.	530.	21.	89
Jørgen Jørgensen do.	300.	300.	11.	116
Abraham Jacobsen Heløen	800.	440.	16.	50
Toldbetjent Borgen		360.	11.	119
Madame Gregersen Strusøen	6.000.	300.	25.	49
Hans Hansen Agerøen (Grønnings- tangen).....	6.000.	580.	38.	64
Hans T. Hansen do.	1.500.	400.	17.	42
Anders Torsen do.	1.500.	400.	19.	31
Ole Andersen do.	3.300.	415.	26.	12
Andreas L. Tønnesen do.	9.000.	700.	53	89
Tønnes Andreassen do.	2.500.	325.	11.	59
Orginius Kristiansen do.	350.	370.	16.	110